Josep Alanyà i Roig
Arxiu Capitular de Tortosa
arxiucatedral@bisbattortosa.org – josepalanya@hotmail.com

ELS DOCUMENTS ARNALDIANS DE L'ARXIU CAPITULAR DE VALÈNCIA I DE SANTA MARIA LA MAJOR DE MORELLA

The Arnaldian documents of the Chapter Archive of Valencia and Santa Maria la Major de Morella

Resum: En el present article exposem l'estudi i l'anàlisi de la procedència i contingut dels documents arnaldians de la catedral de València i els classifiquem per la cronologia i el contingut. N'extraiem les deduccions que s'hi apunten sobre la persona, l'origen, la família i els béns, mobles i immobles, de mestre Arnau de Vilanova. Centrem l'interès en la geografia arnaldiana de València, això és, en les finques rústiques que mestre Arnau posseïa a les rodalies de la ciutat de València, en aquelles altres sobre les quals tenia carregats censals i censos que cobrava, comprava i venia, i en la pobla que va fer construir dins la mateixa ciutat. Hi destaquem l'estudi del testament del mestre, l'inventari dels béns mobles, l'herència i la marmessoria encomanada per Arnau al canonge Ramon Conesa, prepòsit de la Pia Almoina de la seu valentina. Acabem l'article amb una notícia sobre els dos documents arnaldians existents a Santa Maria la Major de Morella i la seva situació actual.

Mots clau: patrimoni, economia, alqueries, ciutat de València, testament, marmessoria, biblioteca mèdica i teològica.

Abstract: In this article I expose the study and analysis of the origin and content of the Arnaldian documents of the Cathedral of Valencia and classify them by the chronology and content. It extracts the deductions that are indicated on the person, origin, family and assets, furniture and real estate, of master Arnau de Vilanova. It focuses its interest in the Arnaldian geography of Valencia, that is, in the rustic estates that Mestre Arnau owned in the vicinity of the city of Valencia, in those others on which he had census loads and censuses that he charged, bought and sold, and in the town that he built within the city itself. We highlight the study of the master's will, the inventory of movable property, the inheritance and the actions carried out as executor of the testator by Canon Ramon Conesa, prevost of the Pia Almoina of the Valentina see. We finish the article with a new information about the two existing Arnaldian documents in Santa Maria la Major de Morella and its current situation.

Keywords: heritage, economy, farmsteads, city of Valencia, will, marmessoria, medical and theological library.

1. Els pergamins de l'Arxiu de la Catedral de València

Quan ja ens trobem en la recta final de la redacció del *Diplomatarium Arnaldi de Villanova*, de tants anys cobejat, a l'hora de fer la nostra aportació acadèmica a la IV Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova, hem considerat oportú estudiar i analitzar els documents relatius a mestre Arnau conservats a l'Arxiu de la Catedral de València i detenir-nos en els que es guardaven a l'Arxiu Històric Eclesiàstic de Santa Maria la Major de Morella.

Hem de dir d'entrada que els documents arnaldians de l'Arxiu Capitular de València, tots, excepte el document del llibre de *Collationes*,[1] són pergamins, alguns d'ells de gran format, ben conservats en general i de fàcil lectura, fora d'alguns fragments de pergamí malmesos i faltants i d'algunes taques i raspats per desgast que fan il·legible el text. Tots ells, llevat del de *Collationes*, són típics documents notarials, majoritàriament originals, alguns pocs trasllats, redactats segons les normes diplomàtiques de l'època (s. XIII-XIV) i pautes observades pels escrivans. Hi distingim el protocol o encapçalament, que, sovint invocat el nom de Déu o directament iniciat amb el *Notum sit omnibus* o el *Noverint universi*, dona pas al text, després del qual, dins l'escatocol, figuren la data, les signatures i segells dels agents de l'acció jurídica contemplada en el document, les signatures dels testimonis i, finalment, la signatura i segell del notari amb les indicacions oportunes de les correccions o addicions fetes.

En total, els documents de l'Arxiu Capitular de la Catedral de València són trenta-quatre, que representen el 12,54 % del total de 271, que inclou el *Diplomatarium*. Gairebé tots són inèdits, només regestats per Elías Olmos i Martí de Barcelona i algun, com l'Inventari del mestre, publicat per Roc Chabás.[2]

Si busquem una explicació per a la ubicació dels trenta-quatre documents arnaldians a la catedral de València, la trobem en la Pia Almoina de la Seu, de la qual era prepòsit el canonge Ramon Conesa, nomenat per mestre Arnau de Vilanova procurador i administrador dels seus béns *in absentia* i marmessor del seu llegat *post mortem*.

2. Classificació dels documents del *Diplomatarium*

De la totalitat de documents integrants del *Diplomatarium* podríem formar bàsicament quatre blocs o conjunts documentals, on incloure els de tema idèntic o similar.

1. Arxiu de la Catedral de València (ACV), Collationes F. 116, f. 128v.

2. Elías Olmos, *Inventario de los pergaminos del Archivo Catedral de Valencia*, València 1961; Martí de Barcelona, «Regesta de documents arnaldians coneguts», *Estudis Franciscans*, XLVII (1935), 261-300; Roc Chabás, «Inventario de los libros, ropas y demás efectos de Arnaldo de Villanueva», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, IX (1903), 189-203.

En el primer conjunt inclouríem els documents que guarden l'Arxiu Capitular i l'Arxiu Reial, de València. Ells son, pel seu contingut, de naturalesa econòmica, social, familiar i de beneficència; i expressen i justifiquen una part del *modus vivendi, negotiandi et benefaciendi* de mestre Arnau *in vita* (negocis), *pre mortem* (testament) i *post mortem* (inventari i legítima filial) i mostren l'arrelament vital i biogràfic d'origen del personatge a una molt concreta i reduïda geografia valenciana.

En el segon conjunt inclouríem els documents relatius a la vida pública, representativa i activa, laboral, professoral i diplomàtica de mestre Arnau, formant-se com a metge, ensenyant i exercint la medicina a la universitat i al servei de reis i papes i complint missions diplomàtiques davant les més altes potestats, polítiques i espiritual, de l'Europa medieval, rebent d'elles protecció i ajuda, favors, reconeixements, beneficis, sous i privilegis. Aquests documents, quantiosos, s'han conservat principalment a l'Arxiu Reial de Barcelona, dins les seccions de Cancelleria reial, Mestre racional i Cartes reials de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a l'Arxiu Reial de València.

En el tercer conjunt, no contemplat en el *Diplomatarium*, inclouríem el fruit de la ciència i pràctica mèdiques de mestre Arnau, això és, tots els llibres, estudis i tractats sobre la medicina —diagnòstic, pronòstic, tècniques, dietes, farmacologia i remeis—, que s'han conservat en diverses variants i edicions contemporànies i posteriors, destriables en els següents grups: *a*) Versions de l'àrab al llatí de textos de Galè, d'Ibn Sina, Albuzale i Al-Kindi; *b*) Abreujaments, qüestions i comentaris als textos clàssics de medicina d'Hipocras i Galè; *c*) Aforística; *d*) Tractats generals o Summes de medicina i els seus resums en forma de *Breviarium*; *e*) Regiments de sanitat; *f*) Consells; *g*) Tractats especials. Obra magnífica, intensa i extensa, un veritable *Monumentum Scientiae*, que s'està publicant en edició crítica dins els *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia* (AVOMO) per un nodrit grup de professors de prestigi (Juan A. Paniagua, Pedro Gil-Sotres, Lluís García Ballester, Eduard Feliu, Michael R. McVaugh, Jon Arrizabalaga, F. Salmón, Sebastià Giralt, Lluís Cifuentes, Chiara Crisciani, Giovanna Ferrari, A. Labarta, J. Martínez Gázquez, D. Jacquart, Dianne M. Bazell, Luke Demaitre, Lola Ferré, Eustaquio Sánchez Salor i Richard J. Durling, Joseph Ziegler, Antoine Calvet, Michela Pereira), que han conduït a gran altura i extensió els primers estudis dels nostres capdavanters P. Miquel Batllori, Joaquim Carreras i Artau, Ramon d'Alòs, Pere Bohigas i Antoni Rubió i Lluch, des de la palestra de l'Institut d'Estudis Catalans.

En el quart conjunt cal incloure tots els escrits religiosos i documents relatius a la vida i pràctica espiritual de mestre Arnau, escriptor prolífic d'una obra espiritual que, segons l'elenc de Francesco Santi, assoleix els 98 escrits, redactats en llatí i català, alguns amb versió grega, castellana, italiana i napolitana. Remetem a la llista dels 76 textos religiosos arnaldians certs i coneguts que dona Santi, amb els seus manuscrits i possibles edicions dels *tractatus*, *epistolae*, *constitutiones*, *informationes*, *denuntiationes*, *praesentationes*, *expositiones* i altres. Si hi afegim les 22 obres perdudes, de les quals hi ha una notícia impre-

cisa, ni clara ni distinta i, per tant insegura, a partir de la informació que en donen la Sentència de 1316 i l'Inventari *post mortem* dels béns de mestre Arnau, obtenim la suma total de 98 obres teològiques, una «abundant i notable producció religiosa», en paraules de Sebastià Giralt.[3]

Aquesta obra espiritual arnaldiana ha conegut un ressorgiment important en els darrers decennis del segle XX i en tot el temps que vivim del segle XXI, gràcies a la iniciativa i forta embranzida intel·lectual dels professors Miquel Batllori, Josep Perarnau, Eusebi Colomer, Graziano di Santa Teresa, Chiara Crisciani i Raoul Manselli, continuada amb semblant potència per Francesco Santi, Jaume de Puig, Jaume Mensa, G. L. Potestà, Barbara Scavizzi. Un ressorgiment que s'expressa en la celebració de quatre Trobades Internacionals d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, iniciades a Barcelona, l'any 1994 (Iª) i continuades a la mateixa ciutat els anys 2004 (IIª), 2011 (IIIª), totes elles presencials, i enguany, ja en una certa remissió de la pandèmia del covid-19, any 2021, part presencial, part en línia.

Un ressorgiment que, gràcies a l'afany i tenacitat de Josep Perarnau, ha donat i està donant els seus fruits. Ens referim a la publicació de les obres teològiques de mestre Arnau, els *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia* (*AVOThO*), dins el *Corpus Scriptorum Cataloniae*, patrocinats per l'Institut d'Estudis Catalans i la Facultat de Teologia de Catalunya, a l'empara de l'Union Académique Internationale. Fins al dia d'avui han vist la llum quatre volums. Col·lecció que, amb els *Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia* (*AVOMO*), permetrà disposar de l'edició crítica de les obres completes del mestre, qualificat en les edicions impreses del segle XVI de *Summus Medicus et Summus Theologus*.

Dels documents teològics hem recollit i reservat per al *Diplomatarium* aquelles parts i elements de caire històric que contenen i hem prescindit dels textos doctrinals, ja que aquests son objecte d'estudi dels experts i venen publicats en edició crítica dins els *AVOThO*.

3. Cronologia dels documents

Podem formar amb els trenta-quatre documents tres blocs atenent a la cronologia: 1) els documents redactats entre l'any 1279 i 1297 que corresponen als anys anteriors a la redacció del *De adventu Antichristi* (1297); 2) els documents signats entre els anys 1297 i 1305, data del testament de mestre Arnau, un ventall d'anys, que, segons Perarnau, «foren segurament els més importants en la biografia d'Arnau de Vilanova, els més complicats perquè s'hi entrelligaren i complicaren diverses línies de vida i d'activitat del mateix mestre o de contemporanis que l'afectaren»; i 3) els documents relatius al temps *post mortem* del mestre, que, a partir del propi testament i darrera voluntat

3. Sebastià Giralt, «Arnau de Vilanova en la Reforma protestant», *Faventia*, 31/1-2 (2009), 201-212.

d'Arnau (1305) contemplen el destí dels béns mobles i immobles i la gestió de la marmessoria a càrrec de Ramon Conesa, canonge de la seu de València (inventaris, deutes i pagaments), datats entre 1311 i 1347.

4. Contingut

Atenent al contingut dels documents, podem distingir: 1) els documents de matèria econòmica, que son en tots els casos actes de compra i venda de propietats immobles, de censos i censals sobre propietats agràries o urbanes, principalment a València, també a Montpeller (1279-1304); 2) els documents de matèria hereditària, essencialment el testament de mestre Arnau, l'inventari dels seus béns, les sentències sobre la seva testamentaria, l'exercici i activitats de la marmessoria del mestre i la liquidació final (1305-1318); 3) els documents que inclouen referències i donacions a l'Almoina de la Seu de València (1304-1347); i 4) els documents relatius a la legítima de sor Maria de Vilanova, filla del mestre, monja dominicana al convent de Santa Maria Magdalena de la ciutat de València, entre els quals hi ha el lliurament dels censos llegats pel pare corresponents als anys 1312-1318, la legítima filial i la sentència sobre aquesta legítima (1318-1322).

De l'anàlisi dels documents podem extreure dades significatives sobre l'origen, la vida i l'activitat humana, social i política, mèdica i religiosa, de mestre Arnau.

5. L'origen i la pàtria de mestre Arnau de Vilanova

Pel que fa a la pàtria i origen de mestre Arnau, l'*Arnaldus Cathalanu*s de l'encapçalament d'alguns dels seus escrits, els pergamins catedralicis no ens els donen explícits ni precisos. Cosa estranya, puix son els documents més indicats per expressar-s'hi la filiació i naturalesa d'Arnau, singularment el testament i els documents de l'inventari i de la marmessoria. Tots ells es refereixen molt concretament als censos i propietats que el mestre comprava i venia, cobrava o donava sobre finques rústiques i urbanes situades a la ciutat de València o en el seu terme general, dins la franja de territori que s'estenia a les rodalies de la ciutat, a tocar de la primera muralla. Tota l'activitat social i econòmica, les relacions familiars o amicals i el capteniment de ciutadà d'Arnau radicaven a la ciutat de València i als seus entorns, on tenia cases i finques, on havia construït la pobla urbanitzada, causa de conflicte amb les autoritats locals de la ciutat pel discorriment d'unes aigües, i on cobrava, comprava i venia censos i censals que li eren ajuda econòmica important, complement dels sous que li pertanyien com a professor a Montpeller, com a assessor i ambaixador i com a metge dels reis d'Aragó i dels papes, i on era el convent de monges dominicanes que van admetre la seva filla Maria com a monja.

Mestre Arnau no era en res estrany a la ciutat i al territori on estava arrelat com a ciutadà, cosa que acostuma a succeir quan una i altre son pàtria. Potser, per això, apel·lant a l'obvietat, en cap dels pergamins s'indica explícitament que Arnau fos fill de València o del seu terme general. El metge i mestre espiritual que dilatava la seva vida per l'Europa medieval, continental i insular, la mantenia concentrada com a ciutadà a València i rodalies.

Si és cert, i així ho reconeixem, que cap dels 271 documents del *Diplomatarium* dona llum sobre la data i el lloc de naixement del mestre, l'observació atenta i analítica dels uns i dels altres i, encara més, dels uns amb els altres, ens empeny a acceptar com a més probable la seva valencianitat per naixença, tesi presentada com a més probable pels primers estudiosos arnaldians Roc Chabàs, Elías Olmos, Ramon d'Alòs-Moner i el P. Martí de Barcelona, els quals, com diu Carreras i Artau, «han demostrat que allí [a la ciutat de València] estigué establerta la seva família i radicava el seu patrimoni».[4] Per tant, mantenim com a més probable que mestre Arnau va néixer a la Vila Nova del Grau de València, lloc que apareix repetidament esmentat en el *Llibre del Repartiment* com «in termino de Valentia in Villanova».[5] Francesc Eiximenis, que va viure a València de 1382 a 1408 i hi va escriure una part important de la seva obra, ho té clar en el cap. 69 del *Primer libre del Crestià*:[6]

> Sàpies que de Vilanova, qui és vila en lo regne de València, fou natural un gran e assenyalat metge qui s'apellava Mestre Arnau de Vilanova, qui fonch hom il·luminat de diverses sciencies, qui menyspreava lo mon fort e anava fort simplement vestit ne jamés no volgué pendre muller[7] e anava cavalcant tostemps en un ase, ne havia casa ne alberch e era de la terça regla de sanct Francesch, hom fort famós en saviea natural e en graan sciencia e en virtuosa vida e hom ab gran zel e fort fervent d'incitar tota creatura de servir a Déu...

Diu bé Eiximenis que mestre Arnau era terciari franciscà, inscrit en el Venerable Orde Tercer de Sant Francesc, cosa que confirma, al nostre parer, fra Gonçal de Balboa, ministre general dels frares menors, quan en lletra al rei Jaume II, referint-se a mestre Arnau, l'anomena germà, «fratris Arnaldi».[8]

---

4. Joaquim Carreras i Artau, *Pròleg. Vida d'Arnau de Vilanova*, dins *Arnau de Vilanova. Obres catalanes*, vol. I: *Escrits religiosos*, Barcelona, 1947, 12.

5. ACA, C, reg. 5. Próspero de Bofarull y Mascaró, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, (CODOIN) XI, Barcelona 1856, Regestrum donationum regni Valentie, p. 175.

6. Francesc Eiximenis, *Primer libre del Crestià*, c. 69. Incunable imprès a València per Lambert Palmart, any 1483.

7. Bé que les coses que Eiximenis diu de mestre Arnau s'ajusten a veritat, com ho demostren els documents que coneixem, el frare comet error en dir que Arnau no va es va casar, que calvacava en un ase, quan ho feia també en cavall, i que no tenia casa ni alberg.

8. Heinrich Finke, *Acta Aragonensia*, vol. III, Berlín, W. Rotchschild 1922, 691-692, núm. 21.

A València naixerien també el seu germà Pere, pare de Pere de Vilanova, i una seva germana, que s'hauria casat amb un Bell-lloch, de qui serien fills Berenguer[9] i Bonanat de Bell-lloch, anomenats, com Pere de Vilanova, «nepotes dicti magistri» en el document de súplica de protecció elevat al rei Jaume II, datat a Almussafes el 10 de gener de 1318. Hi ha una altra neboda de mestre Arnau, de nom Saurina, monja dominicana al mateix convent que Maria, la filla del mestre, de la qual no coneixem el cognom i, per tant, no sabem si era filla de la germana o del germà. La germana d'Arnau la tenim documentada en l'Inventari *post mortem* dels béns del mestre, on figuren uns *Instrumenta nupciarum sororis magistri*.[10]

És obvi que el cognom de mestre Arnau és un topònim, aquell amb què eren batejades les noves poblacions de reconquesta creades en els segles XII i XIII en terres de Lleida, Tarragona, Barcelona i Girona, a Catalunya; en terres de la Catalunya Nord, també a l'Aragó i a València. I podria anomenar-se així, de Vilanova, pel lloc de naixença. Sense contradir que Arnau es digués de Vilanova per haver nascut a la Vila Nova del Grau, podria també haver heretat el cognom del pare, probablement un dels lleidatans cridats a repoblar València, originari d'una Vilanova de Lleida, on comptem fins a set pobles amb aquest mateix nom. Hem consultat el *Llibre del Repartiment* de la ciutat i regne de València, registres 5, 6 i 7 de Cancelleria reial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i, en tota la gran varitetat de cognoms inscrits, només hem trobat un repoblador amb el cognom Villanova, a qui se li assigna un forn a cens a les portes de Buatella, «G. de Villanova ... eller de Barré: I furnum inter ambas portas de Boatella per X morabatinos ad Nadal. XII Kls. januarii».[11] Podria ser aquest el seu pare? No creiem casual que mestre Arnau fundés la seva pobla dins el territori de Sant Joan del Mercat, que és la partida de Buatella: «[...] quam [magister Arnaldus de Villanova] habet in parrochia Sancti Johannis de Buatella Valencie»,[12] allí mateix on a G. de Vilanova li era assignat un forn.

Contra les disquisicions i argumentacions de Verrier, que ja foren objecte d'anàlisi, debat i oposició per part de Carreras Artau i Batllori,[13] creiem que els textos catalans d'Arnau, analitzats per Batllori,[14] i les referències documentals relatives a la naturalesa del mestre abonen la seva valencianitat i,

9. Berenguer era clergue, consta com a beneficiat de la seu de València el 1333, capellà de la Pia Almoina el 1340, succeint Ramon Conesa, i marmessor del canonge Ramon de Muntanyana el 1347. Mateu RODRIGO LIZONDO, «La protesta de Valencia de 1318 y otros documentos inéditos referentes a Arnau de Vilanova», *Dynamis*, I (1981), 252-253.

10. ACV, Pergamins, núm. 7430. Original.

11. ACA, C, reg. 5. Llibre del repartiment de la la ciutat i regne de València, any 1239; BOFARULL, *Colección,* 235.

12. ACA, Pergamins de Jaume II, 1358. Original.

13. J. CARRERAS I ARTAU – M. BATLLORI, «La patria y la família de Arnau de Vilanova», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XX (1947), 5-75.

14. Ibídem, concretament l'apartat *La lengua de Arnau de Vilanova*, 19-30.

per tant, la catalanitat de parla i origen.[15] Així, Bonifaci VIII, segons lletra de Guerau d'Albalat a Jaume II, hauria elogiat Arnau dient d'ell que era «unum catalanum facientem bona».[16] Així mateix, Frederic de Sicília, en lletra d'intercessió per Arnau, dirigida al seu germà Jaume II, diu que *«és nostre natural e domèstic»*.[17] Igualment, el rei Jaume II, en carta de recomanació del mestre al cardenal Matheo Rubei, l'anomena «vir discretus magister Arnaldus de Villanova de nostris partibus oriundus».[18] El mateix Arnau anomena «compatriotas meos» el bisbe de Mallorca, Guillem de Vilanova, i uns altres catalans en l'*Antidotum contra venenum efusum per fratrem Martinum de Atheca*.[19] Poc després de la mort de mestre Arnau, un breu del papa Climent V, any 1312, revela la seva incardinació a la diòcesi de València, dient que «magister Arnaldus de Villanova, physsicus noster», era «clericus Valentine diocesis», una constant en els regests del pontífex, puix en els dos privilegis que li concedeix en vida, el d'escollir confessor i el d'altar portàtil i elegir prevere per celebrar-hi missa, datats l'any 1309, mestre Arnau figura com a «medico Valentinae dioecesis».[20] La incardinació, bé que no implica necessàriament la condició diocesana del lloc de naixement d'un clergue, creiem que en el cas d'Arnau, considerats els documents ara esmentats, l'abona. Aquest mateix fou el criteri de Fuster, l'autor de *Biblioteca Valenciana*, reforçat pels vincles familiars i patrimonials, per mantenir la valencianitat d'Arnau. Arnau era, doncs, un clergue conjugat, que havia rebut l'ordenació anomenada *de prima tonsura*, o simplement *de prima*, sotmès a la jurisdicció eclesiàstica del bisbe de València, per tota la seva vida incardinat en aquesta diòcesi, fos allà on fos en els anys de la seva activitat.

Les conclusions que presenten Carreras Artau i Batllori les considerem vàlides, per ben fundades i deduïdes, fins al dia d'avui. Si bé és cert que no hem trobat cap nou document que doni explícit i precís el lloc de naixença de mestre Arnau, creiem que, actualitzada la revisió dels documents arnaldians d'ací i d'allà, establerta la relació d'uns documents amb els altres, analitzada la llengua amb què Arnau redactà la *Lliçó de Narbona* i la *Confessió de Barcelona*, i

15. Bé que hi ha hagut discussió sobre l'origen de mestre Arnau, enfrontant-se dues tesis, la catalana i la provençal, el prestigiós arnaldista Juan Antonio Paniagua creu que aquesta polèmica s'ha de considerar acabada, fins al punt que es pot afirmar rotundament la pàtria catalana d'Arnau sense lesionar el més mínim l'estricta probitat històrica. (Juan A. Paniagua, «Un médico medieval en su tiempo», dins *Studia Arnaldiana*, Barcelona, Fundación Uriach 1994, 1.

16. ACA, Heinrich Finke, *Aus den Tagen Bonifaz VIII*, Münster, i. W., Druck und Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung, 1902, lvi.

17. Carta del rei Frederic de Sicília al rei d'Aragó, Marcelino Menéndez y Pelayo, *Historia de los heterodoxos españoles*, vol. III, Madrid, 1917, cxxi.

18. ACA, C, reg. 335, f. 312r. Antoni Rubió i Lluch, *Documents per la història de la cultura catalana mig-eval*, vol. I, Barcelona 1908, 38, doc. xxx.

19. Ciutat del Vaticà, Biblioteca Apostòlica Vaticana, Vat. lat. 3824, ff. 237v-254v.

20. Ciutat del Vaticà, Arxiu Apostòlic Vaticà, Regestum Clementis Papae V, annus septimus, litterae 677a i 677b.

observada la determinació del mestre de tornar una i altra vegada a València, de sojornar-hi com a lloc vital quan les seves tasques més diverses li ho permetien, mantenir-hi la família i els amics, preservar-hi la filla i la neboda monges, fomentar-hi els negocis, obrir-s'hi el testament i tenir-hi la marmessoria, multiplicar els beneficis i donacions a la Pia Almoina de la catedral valentina, tot això, junt i reunit, ens permet mantenir amb més convicció les tesis dels dos estudiosos de prestigi ara esmentats.[21]

Quan Pere el Gran, l'any 1281, el vol al seu costat per fer-li de metge, obliga Arnau a residir a Barcelona amb la seva esposa, fent-lo venir, per tant, a criteri nostre, d'aquella mateixa ciutat, on retornà de seguida el 1286, un cop mort el rei i acabats el seu càrrec i compromís, això és, a València, on sojornà quatre anys amb la família fins que es traslladà a Montpeller per a la docència de la medicina.

6. La data de naixement, ordenació de prima i casament

Si el lloc de naixença del mestre no està documentat de forma explícita, la data, ni que sigui l'any, tampoc. Només la sabríem si s'hagués conservat alguna anotació del baptisme. Si nasqué a València, no podia ser en data anterior a la conquesta de la ciutat per Jaume I, any 1238, ni abans d'establir-s'hi els nous repobladors. Els historiadors son concordes a donar per bo l'any 1238 com a data del naixement d'Arnau, deduint-la del seu testimoni, recollit en el *Cartulaire de l'Université de Montpellier*, segons el qual, en declaració davant notari l'any 1306, ell havia vist practicar un costum universitari «durant més de quaranta-cinc anys».[22] Així, doncs, el 1260, Arnau, amb 22 anys, era estudiant de medicina i cirurgia a Montpellier, després dels anys de preparació en primeres lletres, en trívium i quadrívium, i sembla que també en àrab, deixeble jove de l'escola regida pels frares predicadors.

En sis anys, que comptem des del 1260 al 1266, Arnau rebé la tonsura i potser fins i tot els ordes menors, esdevenint així clergue, sotmès a la jurisdicció del bisbe, facultat per obtenir algun benefici eclesiàstic amb les rendes que corresponien i privilegiat amb el *jus fori*, que li era garantia per als seus actes personals i per a les activitats professionals, tant la docència com l'exercici de la medicina, davant els tribunals reials, puix només podia ser jutjat per un tribunal episcopal. Com a obligacions li corresponien les que les lleis de l'Església imposaven, recollides i actualitzades pels sínodes diocesans, consistents essencialment a portar la corona o tonsura visible, vestir i captenir-se decentment com a clergues, no jugar a jocs d'atzar, no freqüentar cases de joc i de prostitució, no portar armes, no anar acompanyats

21. Carreras i Artau – Batllori, «La patria», 13; 18-19.

22. *Cartulaire de l'Université de Montpellier*, vol. II. Avec une introduction par J. Calmette, Montpeller, Imp. Lauriol, 1912, IX, núm. 3, 61-2, 857.

de dones els clergues cèlibes i no d'altres dones sinó de la pròpia muller els conjugats. Així ho disposaven les *Constitutiones synodales* del bisbat de València, decretades pels bisbes fra Andreu d'Albalat, any 1255, i fra Arnau de Peralta l'any 1261.[23]

7. El parentiu d'afinitat amb els Blasi de Montpeller

Arnau, amb tota lògica del capteniment humà, troba la dona de la seva vida a Montpeller, la ciutat dels seus estudis i docència de la medicina, i contreu matrimoni amb ella. Aquesta dona era Agnès Blasi, filla d'una família notable de mercaders de Montpeller, que li donarà per tota descendència una sola filla, de nom Maria, monja professa al convent de dominiques de Santa Maria Magdalena de València. Per casament, doncs, Arnau de Vilanova adquireix parentiu d'afinitat amb els Blasi, família provençal, on naixeran els germans metges Ermengol (*ca* 1260 – 1312) i Joan Blasi (*ca* 1275 – 1341), nebots i deixebles de mestre Arnau, formats com a metges a Montpeller, induïts sens dubte pel prestigi que el seu oncle tenia com a professor i com a metge en aquella universitat. També l'oncle devia influir perquè Ermengol Blasi exercís per tres anys, de 1303 a 1306, com a metge major dels reis Jaume II i Blanca d'Anjou, mentre Arnau de Vilanova i Joan Blasi buscaven refugi a Marsella per causa dels disturbis político-religiosos de 1303 sorgits a Montpeller. En paraules d'Ermengol a Jaume II en lletra de 3 de gener de 1303, informant-lo que havia fet el seu viatge a Barcelona «post multam pestem scandalorum», per causa dels quals «venerandus pater noster magister Arnaldus de Villanova iam apulit apud Marsiliam cum solito argumento aromatum fame sue».

Trobem la llaçada definitiva, que lliga les famílies Vilanova i Blasi, en el testament de Joan Blasi de 8 de maig de 1329, en l'article que diu:[24]

> Item lego, uolo et percipio quod restituantur seu soluant fratribus minoribus de Montepessullano et sorori Marie de Villanova, de ordine beate Marie Magdalene civitatis Valencie in Catalonia, filie quondam discreti uiri Arnaldi de Villanova phisizi, carissime consobrine mee, C lb. paruorum turonensium regni Francie, quas mihi legauit domina amita mea, mater eiusdem sororis...

23. *Constitutiones synodales inéditas del Arzobispado de Valencia*, Ms. 45, 1820, Biblioteca Valenciana Digital.

24. Archives de Marseille, sèrie I.I. Livre de raison de Jean Blaise de Montepellier, médecin du Roi Robert (1309-1343) et négociant à Marseille au XIVe siècle, neveu du célèbre médecin Arnaud de Villeneuve. Transcripció de M. Mabilly, arxiver, any 1896, ff. 8r-11v; Miquel Batllori, *El parentiu amb Joan Blasi a través de la documentació de Marsella*, dins Miquel Batllori, *Obra Completa*, vol. III: *Arnau de Vilanova i l'arnaldisme* (Biblioteca d'Estudis i Investigacions, 20), València, Tres i Quatre 1994, 96.

8. L'activitat econòmica i els negocis d'Arnau

Mestre Arnau, a més de metge famós, reformista espiritual i teòleg de conviccions a prova de tota mena d'adversaris, era un home de negocis, bon administrador del patrimoni familiar, generós i benefactor de les almoines pies i dels pobres. Tenia tan clar que, com en el cas de l'evangelista Lluc, era compatible ser metge i escriure l'Evangeli i els Fets dels Apòstols, i, en el seu, ser metge i escriure teologia, com tenir béns patrimonials i defensar els drets dels pobres i atendre les seves necessitats. Són eloqüents al cas els pergamins de la seu de València, relacionats amb la Pia Almoina, administrada pel canonge Ramon Conesa, i el seu testament.

Val a dir que els actes de compra i venda de propietats urbanes i rústiques i de censos i censals, en què es concreta l'activitat econòmica i de negocis de mestre Arnau, eren un bon complement dels guanys que tenia originats per la docència de la medicina, pels serveis mèdics prestats als reis i als papes, per les ambaixades reials, que li eren ben pagades, i per les gabelles de la sal que cobrava per privilegi. Una bona economia li permetia vestir i nodrir-se sanament, viatjar amb llibertat, subvenir les necessitats dels pobres i comprar pergamí i paper, tinta i posts per a l'enquadernació dels seus escrits.

Mestre Arnau de Vilanova fou un home lliure i va poder exercir sempre la docència i la professió mèdiques, redactar els escrits teològics, dur a terme la intensa activitat política i viatjar per arreu de l'Europa medieval sense abandonar l'administració del seu patrimoni, principalment valencià, gràcies a la bona cura que en tenien els homes de confiança, bons amics, que ell havia escollit per procuradors, el canonge Ramon Conesa, paborde de l'Almoina de la Seu de València, Bernat Acenuy, Marc Renard i Bernat de Clapers. Tots ells exerciren la procura dels béns d'Arnau fins a la mort del mestre.

Les transaccions econòmiques es feien amb la moneda corrent de l'època, això és: *a*) «maçmutinas juciffias boni auri», les masmudines jucifies d'or, que eren moneda musulmana de valor d'un dinar, encunyades pels almohades, de la tribu berber dels masmuda, d'on els ve el nom. Van tenir una àmplia circulació pels regnes cristians. En el nostre cas, cal saber que el nom de «maçmutinae jucifiae de auro, auri, boni auri o auri boni ponderis», indistintament, era el nom que hom donava durant el segle XIII a tota moneda d'or musulmana. Jaume I, en crear la moneda valenciana, donà a la masmudina jucifia d'Abu Yakub Yusuf (1162-1184), d'on pren el nom, el valor de 4 sous de reials de València; el crèdit assolit per la masmudina jucifia en el regne de València fou tal que donà nom a la *maçmutina censualis* o preu de censos, que era estimada en set sous reials de València; és en aquest sentit que figuren en els documents arnaldians de València les *maçmutinae*. *b*) I els «denarios et solidos regalium Valencie», moneda de metall, aliatge de coure i argent, anomenada també moneda de billó, encunyada a València per Jaume I.

Tota l'activitat econòmica de mestre Arnau, que controlaven i realitzaven per ell els seus procuradors valencians, consistia a comprar i vendre censals

sobre terres de propietat que beneficiaven els interessos econòmics i patrimonials de mestre Arnau, imposar censos que radicaven en propietats rústiques o urbanes i adquirir i vendre horts, vinyes i masos amb pou i terres de conreu, que eren propietat de mestre Arnau. En totes les operacions s'ajustaven, òbviament, als furs de València —«ad forum Valentie». Els censals eren títols de deute, garantits per hipoteca i amb pacte de retro, redimibles sempre pel deutor, quan aquest volgués reintegrar-se el capital rebut, que suposava per al creditor el dret a percebre una pensió dinerària igual. El censal, era, doncs, un préstec a interès transformat en venda, per la qual el prestador lliurava un capital com a preu de la renda anual que el deutor li oferia. La constitució del censal es feia en virtut d'un contracte de compra-venda a carta de gràcia, anomenat carregament, pel qual una persona, el censatari, ven a un comprador, el censalista o censaler, el dret de percebre la pensió anual per un preu representat pel capital. La relació entre la pensió i el preu era el for —*ad forum*— o interès. El dret fonamental del censalista era el de rebre les pensions, a través de l'acció personal i, en el cas de tenir garantia hipotecària, també per l'acció corresponent a aquest dret. El dret principal del censatari era el de redimir o lluir el censal, extingint-lo mitjançant la devolució del capital. Els censals que es contemplen son principalment violaris i censals morts: els violaris, de renda vitalícia i d'un interès que era doble del de l'altre tipus de censal; i el censal mort, que era de renda perpètua. Les transaccions econòmiques es feien també per la via del cens, això és, d'un contracte, pel qual un immoble —generalment rústic, en algun cas urbà— pagava un tribut anual com a interès d'un capital invertit, en una data concordada i prefixada, que solia ser, en els documents valencians, per Sant Miquel de setembre —«[...] annuatim censualiter in quolibet festo Sti. Michaelis mensis Septembris [...]»—, per Pasqua florida —«in quolibet festo Pasche Ressurreccionis Domini»—, per la festa de l'Anunciació —«in festo sancte Marie mensis Marcii»—, per la Candelera —«in festo Purificacionis beate Marie»—, per Sant Maties —«in festo santi Mathie apostoli»—, per Tots Sants —«in festo Omnium Sanctorum»—, per Nadal —«in quolibet festo Nativitatis Domini»—, per Sant Joan Baptista —in quolibet festo sancti Johannis mensis Junii—, per l'Assumpció de Maria —in festo Sancte Marie mensis Augusti—; i, a Montpeller, per Sant Gil, per als censos que mestre Arnau hi comprà —«[...] annis singulis in festo Sancti Egidii nostro sumptu in Montepesulo [...]».

Hi trobem censos de naturalesa diversa, com ara els *emfitèutics*, consistents en el dret de reclamar una pensió anual a canvi del trasllat del domini útil d'una finca i amb reserva del domini directe; els *censos en domini*, que son els que corresponen al senyor directe del predi emfitèutic, que té els drets de fadiga i lluïsme, com repetidament apareix expressat en els documents: «[...] cum toto eorundem et earundem dominio, fatica, jure et laudimio et alio iure emphiteotico et alio iure percipiendi ipsos et ipsas [denarios regalium Valentie et maçmutinas jucifias]»; els *irredimibles*, això és, censos perpetus, que, en virtut de pacte contret, no podien ser redimits; *censos mixtos*, que eren

imposats damunt una finca i la persona estava obligada de tal manera que, fins i tot desapareguda la finca, li podia ser exigida la pensió; i *censos perpetus*, que eren una imposició sobre béns immobles i incloïa l'obligació de no poder-lo vendre sense coneixement del senyor del cens, per tal que aquest pogués o bé comprar la finca pel mateix preu que donés un altre comprador, o bé percebre la vintena part del preu.

9. La geografia arnaldiana de València

Els pergamins arnaldians de la seu de València ens donen precisa notícia dels immobles que constituïen el patrimoni del mestre, quin tipus de finques eren, quins conreus hi havia, quines delimitacions veïnals tenien. Eren propietats que s'incloïen en una franja de territori al·luvial no gaire extensa que s'estenia entorn del nucli murallat de la ciutat de València, recentment conquerida, la ciutat del segle XIII i primeries del XIV. Era un territori planer que, en suau declivi, vessava les aigües a la mar i gaudia dels beneficis del rec de sèquies i canals que distribuïen l'aigua del Túria i de l'aigua que era elevada dels pous de les sínies. Tota una xarxa de regs d'origen romà, que havien perfeccionat en llargs segles els sarraïns.

Fora les antigues muralles,[25] on destacava la porta de Boatella, esmentada en els documents arnaldians, hi havia els ravals d'Alcúdia i Vilanova a la riba esquerra del riu, i al sud-sudest els de Raiosa i Russafa. El raval de Xerea formava part del call jueu i estava situat en el camí natural de la ciutat a la mar, que portava a la Vilanova del Grau. El raval de Boatella tenia caràcter comercial per la seva proximitat al mercat i al barri principal dels artesans i mercaders, just el lloc on es construirà l'església de Sant Joan del Mercat, i dins aquesta parròquia el mestre Arnau edificarà la pobla que portava el seu nom. Les partides i ravals, on mestre Arnau tenia propietats, apareixen esmentats repetidament en el *Libre del Repartiment de València*.[26] Tots els immobles que figuren en els pergamins estan situats dins els ravals i partides que segueixen:

1. *Alcúdia*

ACV, Pergamins, núm. 6793. Original.

> [...] recognosco vobis Magistro Arnaldo de Villa nova, fisico, presenti et recipienti, et vestris quod pro vobis et ad opus vestri et etiam de vestra propia peccunia emi a Guillelmo de Boscho, sellerio, et uxore eius Maria precio scilicet

25. Muralles anteriors a les que va fer construir Pere el Cerimoniós en 1356 com a conseqüència del creixement demogràfic i econòmic de la ciutat i per a una millor defensa.

26. ACA, C, reg. 5, f. 1r.

mille ducentorum et decem solidorum regalium Valencie undecim manças minus octava parte unius mançe juciffias censuales, quas dicti conjuges accipiebant et accipere debebant singulis annis in festo Omnium Sanctorum super quodam trocio terre quod pro ipsis tenebant Berengarius de Roda, Johannes Petri de Sancto Vincencio et heredes Garcie Petri in Alcudia Valencie.

Cal no confondre l'Alcúdia de València amb l'Alcúdia de Carlet. El nom, segons Alcover-Moll, prové de l'àrab *al-kudja* (*podium* llatí). Aquest nom, avui conservat en el nomenclàtor de la ciutat en el carrer de l'Alcúdia, corresponia a un raval que rebia el nom d'un petit pujol o promontori, *el Tros Alt*, i estava situat, segons Vicent Boix, al nord de la ciutat, prop dels ravals de Benifaraig, Beniferri i Marchalenes, i es corresponia modernament amb la zona del carrer de Quart, extramurs, i barris de la Corona.[27]

2. *Argirós, Algirós, Algerós*

Arxiu de la Catedral de València (ACV), Pergamins, núm. 1355. Original. ACV, Pergamins, núm. 4115. Original.

[...] trocio terre in termino de Algirós [...]

[...] in terris et ortis qui pro ipso et sub eius dominio tenebantur ad dictum censum in Algerocio orta Valencie [...]

[...] cum cequia de Algerocio [...]

[...] super quodam trocio orti sito et posito in termino de Algerocio Orta Valencie [...]

Qui quidem trocius orti confrontatur cum via publica et cum terra Bartholomei Barberani, cequia in medio [...]

Cartes pertanyents a les XII maçmudines comprades per Mestre Arnau de Villanova en terme de Algirós.

Segons Alcover-Moll, «partida rural en terme de València, en forma antiga *Algerós* i *Algerrès* (s. XIII), potser d'origen àrab *al-gorós*, 'vinyes novelles'; segons altres autors provindria de l'àrab *al-zurúb*, el canal. Era terra de reguiu, integrada en l'anomenada horta de València, per on discorria la sèquia que duia el nom de la partida. En el *Llibre del Repartiment* trobem *in alqueria Dalgeros*.[28] La sèquia d'Algirós portava aigua a l'horta de l'est de València des de temps dels sarraïns. El camí d'Algirós era la via principal que travessava l'horta i connectava la ciutat amb les alqueries i llocs més pròxims, començant a la riba dreta del Túria per arribar al Cabanyal en un recorregut sinuós. En un plànol del P. Tosca, del segle XVIII, és anomenat Camí d'Algirós o Nou, expressant així

27. Vicente Boix, *Valencia histórica y topográfica*, vol. I, València, Imprenta de J. Rius 1862, 79.

28. ACA, C, reg. 5, f. 1r.

que era una via més nova que altres dos camins més antics, el Camí Fondo del Grau i el Camí Vell del Grau.

3. *Çinqueros*

ACV, Pergamins, núm. 3514. Original.

> [...] super quodam trocio vinee, quod pro me ad dictum censum tenet in termino de Çinqueros, orta Valencie [...]

Antiga partida del terme de València, esmentada en el *Llibre del Repartiment*,[29] amb nom derivat, al nostre parer, de *xinquer*, d'on *xinqueros*, topònim d'un llogaret de l'Alcúdia de Veo, existent a la serra d'Espadà, provinent, segons Alcover-Moll, del mossàrab *sirkair*, amb significació de *cabana* o *graner*, que potser procedia, segons Corominas, del llatí *circarium*, derivat de *circus*, això és, cercle.

4. *Godella*

ACV, Pergamins, núm. 7417. Original.

> [...] super terris et possessionibus sitis et positis in termino de Godella, orte Valencie [...]
>
> [...] pro quodam trocio terre qui affrontatur cum via publica et cum terra Bertrandi de Berbegal et cum Cequia de Tormos [...]
>
> [...] pro quodam trocio terre qui affrontatur cum via publica et cum terra Natalis de Rubione et cum Cequia de Tormos et cum vinea Petri Fangar.
>
> [...] pro quodam trocio terre qui affrontatur cum Cequia de Montechateno et cum terra den Sent Çaloni et cum terra Petri de Fraga et cum via publica.

Godella, la *Godayla* o *Godeyla* del *Llibre de Repartiment*,[30] era una alqueria sarraïna de l'horta de València, de terreny pla, situada al nord-oest de la ciutat, on destacaven uns promontoris calcaris de no més de 120 m d'altitud sobre el nivell del mar. El *Llibre del Repartiment* ens dona la situació de Godella: «in alqueria de Godeyla, que est inter Xiba et Tohrís».[31] El relleu accidentat separa les conques del Túria i del barranc del Carraixet. El seu nom és considerat un diminutiu de *Goda*, femení de *Got*, del llatí *Gothus*, nom donat a l'antic poble germànic que, en els primers segles de l'era cristiana, envaí l'imperi romà. Terra de reguiu, hi discorrien les sèquies de Tormos i de Montcada. La

29. ACA, C, reg. 5, f. 1r.
30. ACA, C, reg. 5, f. 4r.
31. ACA, C, reg. 5, f. 11v.

sèquia de Montcada és un dels sistemes hidràulics per al regatge i per al moviment de molins que hi ha dins el regne de València, i fou construïda durant la dominació sarraïna, bé que no sabem si a l'època del califat de Còrdova o en la dels regnes de taifes. Pren l'aigua del riu Túria per l'esquerra a partir d'un assut construït al terme de Paterna. Jaume I, havent conquerit València, donà als nous pobladors les sèquies, canals fonts, concedint-los, en les seves paraules, «a que prenats aqueles aigües que antigament és e fo establit e acostumat en temps de sarraïns», però es va reservar la sèquia de Montcada *ad vitam*, esdevenint així sèquia reial.[32]

La sèquia de Tormos, construïda en època sarraïna, pren l'aigua del Túria des de la seva riba esquerra i a partir de l'assut antic construït entre els termes de Manises al sud, i de Paterna al nord. L'aigua que portava assegurava la fertilitat i la producció agrària de les finques que figuren com a pròpies de mestre Arnau en els pergamins de la seu de València, plantades de vinya, d'arbres fruiters i de cereals.[33]

5. *Patraix*

ACV, pergamí núm. 5572. Original.

> [...] vendo, concedo, trado et quasi trado vobis Magistro Arnaldo de Villanova, fisico, lizet absenti tamquam presenti, et Bernardo de Claperiis et Bernardo de Alçanauy, civibus Valencie, procuratoribus vestris presentibus [...] super quinquaginta et novem fanecatis terre et vinee cum domibus et palumbario que in ipsis sunt sitas et positas infra terminos Civitatis Valencie in loco vocato Patray [...]
>
> [...] cinquanta-nou fanecades de terra i vinya, amb les cases i el colomer que hi ha, situades dins el terme de València i lloc de Patraix.

Patraix o Patray, anomenat també Petraher en època sarraïna i en el *Llibre del Repartiment*, «in alqueria de Petraher»,[34] que els mossàrabs valencians pronunciaven Petrairs, del llatí *petrarios* (pedreres) segons Alcover-Moll,[35] era una alqueria andalusina, que limitava pel sud amb la Raiosa. El nombre de fanecades de terra campa i vinya, les cases, en plural, que esmenta, i el colomer, ens revelen la naturalesa d'una finca rústica gran, probablement voltada d'una tanca, com era costum a l'època.

---

32. E. Guinot et alii, *La Real Acequia de Moncada* (Col·lecció Camins d'Aigua), Generalitat Valenciana, Conselleria d'Agricultura, Peixca i Alimentació, 1999.

33. E. Guinot – S. Selma, *Camins d'aigua. El patrimoni hidràulic valencià. Les sèquies de l'Horta Nord de València: Mestalla, Rascanya i Tormos*, Generalitat Valenciana, Conselleria d'Agricultura, Peixca i Alimentació, 2005.

34. ACA, C, reg. 5, f. 4r.

35. Alcover – Moll, *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, 1979, VIII, p. 332.

6. *La pobla de mestre Arnau de Vilanova*

ACA, Pergamins de Jaume II, 1360. Original.

> [...] in quadam populacione dilecti et familiaris nostri magistri Arnaldi de Villanova, quam noviter construi facit circa domum fratrum de Penitencia vel saccorum [...]
>
> [...] cum magister Arnaldus de Villanova, fisicus, requisivisset multociens juratis civitatis Valencie quod darent cursum aquis stillicidiis sue popule, quam habet in parrochia Sancti Johannis de Buatella Valencie.

Hi hagué un plet originat entre Arnau de Vilanova i Berenguer Mercer per raó de les aigües pluvials de la pobla d'Arnau que el mestre ha fet construir dins la parròquia de Sant Joan del Mercat de València, a la zona de la porta de la Boatella, en àrab *Beit-Alah*, l'escorriment de les aigües vers l'era dels Pellicers, avui plaça dels Pellicers. En el *Llibre del Repartiment* trobem «juxta portam de Buatella».[36]

ACA, Pergamins de Jaume II, 1358. Original.

> [...] en presència de mi en Pere Ferrer, públich notari de València, e dels testimonis dejús scrits, comparech en G. Pelegrí, saig de la Cort de València, davant en Ramon de Junqueres, mostassaf de la dita ciutat, e dix e proposà denant aquell que, com los Jurats de la ciutat de València aguessen ordenat, ahut acort de bons hòmens consellers de la dita ciutat, que les aygues pluyals les quals cahien en la pobla la quall maestre Arnau de Villanova ha e posseeix en la parròquia de sant Johan del Mercat de València s'escorregués vers la era dels Pellicers segons que fer se devia.
>
> [...] Emperçò lo dit en Guillem Pelegrí, de part de Gil de Lihori, lochtinent de procurador en lo regne de València, establie lo dit en Ramon de Junqueres personalment en la dita pobla e en presència de molts manà al dit Ramon de Junqueres que ell menàs o que faés menar la ordenació que·ls Jurats feita avien sobre·l descorriment de les dites aygues a execució. Lo qual en Ramon de Junqueres, mostassaf, ahut lo dit special manament del dit saig de part del dit lochtinent de procurador, en continent, faent menar la dita ordenació a execució e faent cavar a dos bons hòmens terra que era lo cap de dita pobla, en Berenguer Mercer ensemps ab d'altres ab mà armada e ab espases treytes esvairen la pobla del dit maestre Arnau e, entrant e passant per aquella, present lo dit maestre Arnau, lo dit mostassaf e lo dit saig vengueren contra los dits bons hòmens qui cavaven la dita terra e acassaren aquells així que, si amagats no·s fossen, que·ls agueren ferits o mort. E ell dit notari ensemps ab lo dit maestre Arnau e ab lo dit mostassaf e ab lo dit saig e ab los altres que aquí eren agueren a fogir e a departir-se'n d'aquèn. De les quals totes coses e sengles lo dit maestre Arnau de Vilanova demanà ésser feyta carta pública a conservació de son dret e a perdurable memòria.

36. ACA, C, reg. 5, f. 1r.

ACA, Pergamins de Jaume II, 1358. Original.

[…] cum magister Arnaldus de Villanova, fisicus, requisivisset multociens juratis civitatis Valencie quod darent cursum aquis stillicidiis sue popule, quam habet in parrochia Sancti Johannis de Buatella Valencie secundum usum et consuetudinem et antiquam observanciam civitatis Valencie et prout continebatur in quadam littera illustris domini regis, Petrus Maçoni, Bernardus Columbi et Guillelmus de Bosco, jurati dicte civitatis, absente Petro de Guardia, simul jurato eiusdem civitatis, personaliter acceserunt ad dictam populam die lune que dicebatur .XIIII.º kalendas madii anno Domini millesimo trescentesimo. Et predicti Petrus Maçoni et Bernardus Columbi et Guillemus de Bosco, tam nomine ipsorum quam nomine dicti Petri de Guardia absentis, habito super hoc consilio et plena deliberacione cum justicia et cum consiliariis et probis hominibus dicte civitatis, in presencia mei notarii et testium infrascriptorum et plurium aliorum, dixerunt et pronunciaverunt quod omnes aque decurrentes, tam de canalibus quam de terratis de confrontacione carrarie que vadit a les adoberies Bernardi de Berga quondam defuncti, veniant et decurrant per dictam carrariam; et omnes alie aque dicte popule, tam de terratis quam de canalibus, vadant et decurrant versus aliam partem, scilicet versus populam Berengarii Mercerii; aque vero de Albellonis vadant et decurrant prout antiquitus consueverunt decurri et prout inventum fuerit quod antiquitus decurrebant. Et incontinenti jurati supradicti dixerunt et mandaverunt Raymundo de Jonqueriis, mostassafio dicte civitatis, quod dicta ipsorum juratorum mandaret execucioni. De qua quidem pronunciacione predictus magister Arnaldus peciit sibi fieri per me, dictum notarium, publicum instrumentum.»

7. *La Rambla*

ACV, Pergamins, núm.1150. Original.

[...] vendimus, tradimus et concedimus vobis Petro Rovira, cirurgico [...] novem fanecatas vinee, quas habemus et habere debemus in termino de Rambla orta Valencie [...]

[...] ducentos et viginti solidos monete regalium Valentie censuales cum laudimio, faticha et alio iure emphiteotico seu iure percipiendi ipsos, quos habeo et habere seu recipere debeo semper et annuatim censualiter in Rayosa et in Rambla titulo emptionis [...]

Et centum et quinquaginta solidos facit et facere tenetur Mosse Abraham, iudeus, ratione cuiusdam orti siti in Rambla Valentie [...]

La Rambla, en llatí *Rambula*, era un torrent que desguassava al riu Túria. L'hidrònim s'ha conservat fins avui en el nomenclàtor de la ciutat de València, on trobem el carrer de la Rambla. En el *Llibre del Repartiment* trobem *in alqueria de la Rambla*, també *in Rambla*.[37]

37. ACA, C, reg. 5, f. 2v.

8. *Rayosa, Raiosa*

ACV, Pergamins, núm. 1656. Original.

> [...] racione fanecatarum terre [...] que terra tota est sciendum quod est in Rayosa termino Valencie [...] que dictus magister Arnaldus habebat et habet in termino de Raiosa orte Valencie. Affrontantur cum terra Petri Porcheti, semita in medio, ex I parte, et cum terra Jacobi de Solanis in eadem parte, cavallono in medio, et ex alia parte cum cequia de Favara, via in medio, et ex alia parte cum itinere publico quo itur ad Quartum [...]

Actualment Raiosa és un barri, situat al sud-oest de la ciutat de València, pertanyent al districte de Jesús, que limita a l'oest amb Patraix. En el *Llibre del Repartiment* trobem *in alqueria de Rayosa*. [38]

La sèquia de Favara és una de les vuit sèquies de l'horta de València, posada sota la jurisdicció del Tribunal de les Aigües, que pren origen del riu Túria dins el terme de Quart de Poblet i rega els horts de la riba dreta del riu.

9. *Russafa*

ACV, Pergamins, núm. 5020. Original.

> Petrus Rapas facit et facere tenetur annuatim in festo sancti Johannis mensis Junii quatuor maçmutinas racione quatuor domorum et unius orti siti in Russafa.

Russafa, de l'àrab *rosafa*, això és, jardí, sembla que té l'origen en un jardí de recreació i repòs que hauria construït Abd Allah al-Balansi en el segle XI a uns dos quilòmetres de la ciutat de València en un terreny de planúria, a imitació del que havia construït el seu pare, Abderraman I, prop de Còrdova. De la seva bellesa i característiques donen informació, entre d'altres, els poetes al-Russafi i al-Saqundi. Entorn dels jardins sorgí l'alqueria, que esdevingué el nucli del poblament posterior. L'eixamplament de les muralles de la ciutat, realitzat per Pere el Cerimoniós en 1356, deixà extramurs les terres de Russafa, que no van perdre la naturalesa agrícola, bé que Russafa es convertí en un dels ravals importants de la ciutat. En el *Llibre del Repartiment* trobem *in Rossafa*.

38. ACA, C, reg. 5, f. 6v.

10. Persones principals pròximes a mestre Arnau, *fisico, civi valencie*, en els documents arnaldians de la seu de València

Agnès Blasi, muller d'Arnau.

Sor Maria de Vilanova i Blasi, filla de mestre Arnau, monja dominicana al convent de Santa Maria Magdalena de València.

Sor Saurina, neboda de mestre Arnau, monja dominicana al mateix convent.

Pere de Vilanova, nebot del mestre.

Bernat de Sanauy, Senauy, Acenuy, Assenuy, Alçanauy, procurador i administrador del patrimoni d'Arnau.

Pere Rovira, cirurgià, que té relacions econòmiques amb mestre Arnau i els seus procuradors.

Bernat de Clapers, procurador de mestre Arnau.

Ramon Conesa, canonge de la seu de València, prepòsit de la Pia Almoina de la Catedral, marmessor de la persona i els béns, del testament i últimes voluntats de mestre Arnau: «Prepositus Helemosine Sedis Valencie, [...] manumissor et executor ultimi testamenti venerabilis magistri Arnaldi de Villa nova».[39]

11. Herència i marmessoria de mestre Arnau

1. *Testament de mestre Arnau de Vilanova*

1305, juliol, 20. Barcelona.

ACV. Arxiu de la Catedral de València, lligall 6002:4.

Notari del testament original, Bartomeu March.

Trasllat del testament, data 1 de febrer de 1335, dels notaris Joan Cerdà i Ferrer d'Espinavell. Original.

Mestre Arnau de Vilanova constitueix executors del seu testament Pere de Montmoló o Montmeló —«Petrum de Monte molonis»—, Pere Jutge —«*Petrum Judicis*»—, Jaume Desplà o de Pla —«Jacobum de Plano»—, tots quatre ciutadans de Barcelona, i el canonge de València Ramon Conesa —«Raymundum Conesie, prepositum Elemosine Episcopalis Valencie».

Els dona poder ple i omnímode «simul et singulariter» per executar les últimes voluntats del mestre —«statim post obitum meum»— sobre tots i qualssevulla béns i drets que en vida tenia i disposava, per vendre'ls, alienar i distribuir-ne el preu, excepció feta tan solament d'alguns béns i drets assignats

39. ACV, Pergamins, núm. 9402. Original.

i llegats expressament per ell. Per a tot això els dona tots els seus drets de propietari i la facultat de realitzar llur administració general.

Conscient que la mort pot arribar-li en qualsevol lloc dels estats i països europeus que recorria, en prevenció escull sepultura en la parròquia del territori on mori, garantint el pagament de totes les despeses funeràries, «tam obsequia... quam necessaria», als ministres de l'Església i als enterradors.

Disposa que els executors del testament paguin els deutes contrets pel mestre en vida a tots els qui els presentin justificants documentats, indicant-ne la quantitat. El mestre, que fou en vida germà terciari de sant Francesc i vindicà la pobresa de Jesucrist com a principi evangèlic, defensant una Església pobra i per als pobres, destinataris principals de la bona nova, ordena que tots els béns immobles i mobles que té a Montpeller quedin per a la seva esposa estimada, Agnès Blasi, de per vida, confiant que a la seva mort els llegui al seu lliure arbitri en benefici espiritual de tots dos esposos, «pro anima utriusque». I, per al cas que ella no fes disposicions testamentàries, els immobles i mobles de Montpeller es distribuiran entre les viudes i orfes i totes altres persones miserables i necessitades de vida honesta. Les cases que mestre Arnau havia prestat a les Penedides noves, al costat del convent dels frares predicadors, per voluntat última de mestre Arnau les Penedides podien mantenir-les «sub titulo comodati», amb l'obligació de pagar cada any als hereus de Crusols el cens que el mestre havia de pagar-los en vida. En el cas, però, que les Penedides haguessin abandonat les cases o no n'hi hagués per ocupar-les, fou voluntat del mestre que fossin venudes i allò que es cobrés de la venda fos distribuït entre diferents persones, que el mestre deixà indicades més avall en el mateix testament.

Els escrits de teologia —«omnes libri mei in teologia»— els llegà en dipòsit a la cartoixa de Scala Dei, edificada al peu del Montsant, on Bernat Oliver, predilecte del mestre, Andreu Ferrandis i Pere de Vilanova, nebot del mestre, els poguessin llegir i estudiar de per vida —«in vita sua»— mentre mantinguessin la residència a la cartoixa, dedicats a viure-hi religiosament i a l'estudi de la sagrada escriptura, així com a la pregària de l'ofici diví, per a la qual cosa mestre Arnau, dels seus béns, llegà als cartoixans 100 lliures per subvenir les despeses de les necessitats vitals de tots tres. Si un d'ells, amb tota llibertat, abandonava la cartoixa, la subvenció es rebaixaria a la meitat, 50 lliures. Amb la benedicció de Déu ells podien marxar de la cartoixa i anar allí on els semblés bé. Mestre Arnau tenia molt clar, i així ho expressa en el testament, que tant si ells morien com si marxaven del monestir, els llibres havien de romandre a perpetuïtat a la cartoixa per a ús i benefici dels monjos i per a remei espiritual de l'ànima del mestre —«tam in consolatione fratrum quam in remedium anime mee». Tanta era la predilecció de mestre Arnau per la cartoixa del Monsant.

Mestre Arnau mostra un interès especial per la persona d'un nen —«puer» en diu ell—, de nom Miquel Minga, que un notari de Barcelona, atenent la recomanació del mestre —«contemplatione mei»—, havia afranquit. Vol i

mana que quan el nen arribi a l'edat en què els humans poden ser deixebles per aprendre ciències humanes, formar-se i educar-se per a la vida de persona adulta, sigui instruït «in gramaticalibus et moralibus et divinis» (entenem que en trívium i quadrívium, filosofia i teologia) dins la cartoixa per Pere de Vilanova o, no fent-ho ell, per un altre, fins a l'edat de 14 any, donant-li cada any «pro suis necessariis» 10 lliures dels béns del mestre. Per al cas que, ja complerts els 14 anys, Miquel Minga volgués residir per sempre més a la cartoixa formant-se i instruint-se en filosofia i teologia, mestre Arnau ordena que siguin donades al monestir 100 lliures de béns propis. Aquest apartat del testament i l'anterior, a parer nostre, revelen la confiança que mestre Arnau tenia posada en la cartoixa de Scala Dei i en els seus monjos, la ciència i la capacitat de formació i docència que reconeixia al seu nebot Pere de Vilanova i les capacitats intel·lectuals i morals que havia descobert en aquell nen afranquit pel notari barceloní.

En el testament, mestre Arnau mana que a la seva filla Maria, monja dominicana al convent de Santa Maria Magdalena de València, no li manqui res mentre visqui. Per això, a més de nomenar-la hereva, ordena que per a la seva manutenció i necessitats de la vida «ad plenum», li siguin donades les rendes dels censals morts creats pel mestre «in civitate vel in termino Valencie», dels quals, un cop satisfetes les necessitats de la filla, pugui beneficiar-se el convent mentre ella hi visqui, especialment les monges més necessitades i pobres. Un cop morta sor Maria, els marmessors hauran de vendre els censals esmentats i distribuir el seu preu entre les persones miserables del convent ja esmentades, i una quarta part del preu obtingut és voluntat de mestre Arnau que sigui esmerçat en la redempció de captius. I aquí justifica el perquè de la seva voluntat darrera, entenent que, havent estat Jesucrist qui li ha donat els béns, és de justícia que ell en sigui també l'hereu: «Ita quod sic dominus Jesus Christus omnia michi dedit, ita volo et instituo quod heres sit meus.[...] Et hanc volo esse ultimam voluntatem meam [...].

2. *Inventari dels béns, roba i llibres de mestre Arnau de Vilanova, format pel notari Jaume Martí*

1311, desembre, 6. València.
ACV, Pergamins, núm. 7430. Original.[40]

El pergamí arnaldià de la seu de València, que conté l'inventari de béns de mestre Arnau de Vilanova, format pel notari Jaume Martí per encàrrec del canonge Ramon Conesa, prepòsit de la Pia Almoina de la catedral, marmessor i executor de les darreres voluntats del mestre, té un màxim interès per la

40. Roque CHABÁS, «Inventario de los libros, ropas y demás efectos de Arnaldo de Villanueva», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, IX (1903), 189-203.

informació detallada que dona dels llibres i de les quantitats de diners que el mestre guardava. Ramon Conesa associa a la seva funció de marmessoria, que veu complexa, Pere Jutge, apotecari de Barcelona, que posseeix molts dels béns de mestre Arnau a casa seva, Pere de Montmeló i Jaume Desplà, ciutadans de Barcelona, el primer absent i el segon ja difunt quan s'obrí l'inventari en execució de la marmessoria. L'inventari s'obrí a a Barcelona davant els testimonis Bernat de Riba, clergue, Bernat Despujol, apotecari, Joan de Barbastre i Bartomeu [...][41] escriptor, el 6 de desembre de 1311.

El document, que només contempla els béns mobles del mestre, ens permet conèixer quins eren els llibres que formaven la seva biblioteca i, per ells, quines llengües llegia (llatí, grec, hebreu i àrab), quina era la seva indumentària externa i interior, quins i quants elements naturals, minerals i vegetals, guardava que havien estat aplicats per ell en la pràctica mèdica, quins els estris per a la cirurgia i la medicina, quins i quants eren els objectes de l'aixovar de casa, la roba de llit i de taula, l'aixovar elemental litúrgic per a la celebració de la missa en l'altar portàtil que tenia, quins els materials d'escriptori entre pergamins i paper, quines quantitats en efectiu li quedaren a casa *post mortem*, quins documents públics, butlles, privilegis i rescriptes, entre els quals el seu *Testamentum* i els *Instrumenta nupcialia sororis magistri*. Descobrim també la seva gran sol·licitud pels pobres, que fa hereus de béns seus; l'amor que tenia a la seva filla i a una neboda, monges dominicanes al convent de Santa Maria Magdalena de València; la protecció que brindà i la cura que li mostrà a un nen rescatat i encomanat al seu nebot Pere de Vilanova; la confiança que tenia en aquest seu nebot i en els monjos de la cartoixa de Scala Dei, als quals lliurà en dipòsit les seves obres per a ús, estudi i formació del nen, del nebot, dels monjos i de tots aquells que volguessin conèixer la teologia i l'espiritualitat del nostre mestre.

Ell era l'*Arnaldus cathalanus*, de qui Jaume II diu que és «dilectum phisicum, consiliarium et familiarem nostrum»[42] i, en altra lletra el considera un home «sapientia vite et laudabilis conversationis pollentem».[43] Ermengol Blasi li reconeix i n'elogia la fama en lletra a Jaume II, dient: «venerandus pater noster magister Arnaldus de Villanova iam apulit apud Marsiliam cum solito augmento aromatum fame sue».[44] Elogi que fa d'ell el papa Climent V, segons el relat de la *Praesentatio facta Burdegaliae*:[45]

> [...] dominus papa superius nominatus, respondens dicto magistro Arnaldo et eum nominans «filium suum dilectum», dixit ei quod factum siue negocium

41. Els punts entre claudàtors indiquen que el text és il·legible per esborrament i per defecte de suport material.

42. ACA, CR, Jaume II. Caixa 81, doc. 1965. Original.

43. ACA, C, reg. 335, f. 338r.

44. ACA, CR, sense data. FINKE, *Aus den Tagen Bonifaz VIII*, p. 209, nota 2.

45. BAV, Vat. lat. 3824, f. 261b-261c, ed. *AVOThO*, 12, lín. 365-384, Barcelona, en procés de publicació.

ab ipso magistro Arnaldo propositum magnum erat, quia tangebat in aliquibus fidem catholicam et euuangelicam ueritatem [...] Laudans idem dominus papa scientiam, studium atque subtilitatem ingenii dicti magistri Arnaldi et ipsius uitam et conuersationem ac deuotionem ipsius, quia uidebat eum in simplicitate et humilitate ac obedientia et reuerentia Sedis Apostolice more boni catholici ambulare.

Frederic III de Sicília el qualifica «d'eximie prudentie virum et vite probate magistrum Arnaldum de Villanova»;[46] i en altra lletra l'anomena «venerabilis homo Dei Magister Arnaldus de Villa nova».[47]

El cardenal Jaume Colonna confessa a Jaume II que ha tingut una gran alegria de trobar-se amb mestre Arnau, un home de Déu: «Gavisi fuimus valde in adventu viri Dei magistri Arnaldi, Christum Jhesum, dominum nostrum, ardenter querentis et diligentis [...]».[48] I afegeix: «[...] magister et fervidus divine voluntatis amator».[49] En una altra lletra al rei d'Aragó, fa gran elogi de la seva persona: «[...] prudens et sapiens et spiritu Dei fervens magister Arnaldus, magnificencie regie zelator precipuus et vir luminis et virtutis».[50] Conrad de Llansa diu d'ell en lletra a Jaume II: «[...] verax et discretus vir magister Arnaldus de Villanova».[51] I finalment fra Gonçal de Balboa, ministre general dels frares menors, per la seva condició de terciari franciscà, li dona tracte de germà en lletra al rei Jaume II: «[...] super negocio dicti fratris Arnaldi».[52]

A casa de Pere Jutge hi trobaren 6 volums en pergamí, sense enquadernar, amb quinze obres escrites per mestre Arnau, algunes en llatí, entre les quals *Es tu fidelis*, això és el *Dyalogus de elementis catholicae fidei*, i les altres escrites en llengua materna, «vulgariter sive lingua materna compositi et ordinati». També altres 2 volums sense enquadernar, un d'ells de forma major, amb diverses obres, les unes en llatí, les altres en català. En trobaren altres 6, aquests preparats, il·luminats i relligats amb cobertes vermelles, de menor volum i forma que tots els anteriors; i altres 3, enquadernats i preparats, de l'obra del mestre, escrits en la llengua materna. En total, els llibres o volums que havien quedat en poder de Pere Jutge eren 17, els quals foren distribuïts pels marmessors entre diverses gents de penitència.[53]

Ramon Conesa fa esment d'un altre inventari de coses de mestre Arnau, les quals tenia Arnau de Fàbregues, fet en presència del mestre Jaume Blanch, de

46. ACA, C., reg. 335, f. 337rv.

47. ACA, CR, extra series 922. Original.

48. ACA, CR, Jaume II. Finke, *Aus den Tagen* 225-226, nota 6; Pou, *Visionarios*..., 85, nota 3; P. Martí de Barcelona, *Regesta*..., EF, 47 (1935), 285, doc. 113.

49. Ibídem.

50. ACA, CR, Separat. Finke, *Acta Aragonensia*, II, 883-884, doc. 560.

51. ACA, CR 10018. Original.

52. ACA, CR. Original. Finke, *Acta Aragonensia*, III, 691-692, doc. 21; Finke, *Nachträge und Ergänzungen zu den Acta Aragonensia, dins Spanische Forschungen des Görresgesellschaft*, IV, 459-460.

53. ACV, Pergamins, núm. 7430. Original. inventari

fra Andreu Bertran i de Bernat Oliver, escrit en un paper de fàcil destrucció, per la qual cosa l'inclou en aquest inventari obert en exercici de la seva funció de marmessor. Els objectes descrits en l'inventari de paper estaven guardats en uns cofres de color verd i eren els següents:

En un primer cofre hi havia 29 objectes, dels quals 12 eren llibres:

1) *expositio primi alforismi Ypocratis*;
2) unus *liber de phisica naturali* cum coopertura de pergameno;
3) unus *libellus de astrologia* in pergameno;
4) *thesaurus pauperum*;
5) *cantica canticorum* per versus;
6) unum magnum volumen in quo sunt multi sermones;
7) *Summa abreviata de confessionibus et casibus* cum aliquibus aliis libellis;
8) libellus in papiro *de differenciis febrium*, coopertus de corio rubeo;
9 i 10) duo libelli de papiro et cooperti de corio, in quibus plura scripta sunt de manu Magistri;
11) libellus [...][54] qui liber habet tres quaterni;
12) duo quaterni *de speculo* in papiro.

Hi havia també 8 objectes que servien per a la pràctica mèdica, dels quals destaquem l'empremta del Lleó:

1) l'Emprenta Leonis in lautone;
2) una caramida in uno burseto de corio;
3) unus saculus de nuce muscata, in quo sunt X uncie vel circa;
4) una bosseta, in qua est una uncia d'ambra;
5) tres alie bussete,[55] in quibus sunt alique res;
6) una [...][56] circa unam unciam;
7) una uncia cardemonii in sacco nigro;
8) unum fustum de pinatell.

Destaquem l'empremta del Lleó de llautó perquè —si l'obra fos d'Arnau de Vilanova— l'hauria recomanat al papa Bonifaci VIII al *De sigillis*.[57] Per la dependència mèdica de Joan Blasi envers Arnau es demostra també la seva fe en les «VII empreciós de leon, empremudas en aur, e XI en coire, que valon contra dolor de ronhon, majaorment aquela de aur; e d'aquestas emprecions

54. Els punts entre claudàtors corresponen a text il·legible per taca d'humitat.
55. bursete *RCh* (Roc Chabàs).
56. Els punts entre claudàtors corresponen a text il·legible per taca d'humitat.
57. L'obra, actualment, és considerada apòcrifa. Cf. Sebastià Giralt, «La fi d'una llegenda: Arnau de Vilanova davant la màgia i l'astrologia», *Mot So Razo*, 16 (2017), 39-52. Sabem, però, pel testimoni de Guerau d'Albalat que, efectivament, Arnau de Vilanova confeccionà un segell d'or per al mal de pedra del Papa. Cf. Finke, *Aus den Tagen Bonifaz VIII*, xxxvi.

ieu porte alcunas a la fibla del braier…» que Joan Blasi tenia i aplicava seguint la tradició arnaldiana.[58]

En un altre cofre de color verd hi havia 24 llibres *de diversis*, els uns miscellanis, d'altres de ciència mèdica i els altres de teologia:

1) *Speculum medicine* in coopertura rubea;
2) quoddam volumen, in quo sunt opera diversa, cuius rubrica est *Opiniones hereticorum contra catholicum*;
3) *tractatus phisice* in pergameno sine postibus;
4) *tractatus phisice* qui incipit «inter phisicos considerationes»;
5) volumen *astrologie* cum coopertura viridi;
6) liber scriptus de manu Magistri in pergameno *De Theologia* sine postibus;
7) liber in papiro scriptus de manu Magistri in *Theologia*;
8) *tractatus de simplicibus medicinis* sine postibus;
9) alius *liber Galieni de interioribus* et alius *de occulis* in eodem volumine sine postibus;
10) *liber de* [...];[59]
11) *tractatus de institucione medicorum* magistri Arnaldi de Villanova;
12) *tractatus quod Machometus non fuerat verus propheta*;
13) duo quaterni *epistolarum* ipsius magistri in papiro;
14) *expositio unius amforismi* tenuis et certe *diete*;
15) duo quaterni de pergameno scripti in teologia;
16) libellus *de urinis Egidii*;
17) unus [...][60] Magistri scriptus de manu sua cum coopertura vitulina et pilosa;
18) unus quaternus *de epilogationibus christini*;
19) unus liber in arabico cum cooperta de corio tantum;
20) duo quaterni *de erroribus grecorum*;
21) Item *regule beati Francisci* in pergameno;
22) quedam epistole in papiro que diriguntur diversis fratris Sancti Bonaventure;
23) unus quaternus phisice in [...];[61]
24) quaterni papirei scripti per manum magistri tam in theologia quam medicina.

58. Archives de Marseille, sèrie I. I. Livre de Raison de Jean Blaise de Montpellier…, f. 4rv: «Eventari de lech e de raubas de cambra e de taula»; BATLLORI, «El parentiu amb Joan Blasi a través de la documentació de Marsella», 89.

59. Els punts entre claudàtors corresponen a un text perdut per una taca intensa d'humitat.

60. Els punts entre claudàtors corresponen a un text perdut per una taca intensa d'humitat. Probablement *libellus*.

61. Els punts entre claudàtors corresponen a un text perdut per una taca intensa d'humitat.

Hi havia també en aquest cofre dues butlles del mestre de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem:

> duo instrumenta Magistri Hospitalis cum bulla plumbea, quorum unum instrumentum domini Johannis de Monte Lauro super venditionem quam fecit de Biblia in XII voluminibus Bernardo Oliverii, qui emit de mandato magistri.

5 manolls de candeles de cera; un parell de calces de lli; i un *Agnus Dei* de cera, que era un disc de cera amb el relleu de *l'Agnus Dei*, format amb cera d'abelles barrejada amb crisma, beneït pel papa, que tenia valor d'un sacramental.

En altres dos cofres més grans també de color verd hi havia 16 llibres:

1) *Psalterium in greco*;
2 i 3) *duo libri ebraici* voluminis in ebreo cum postibus nudis;
4) *volumen de concordanciis Biblie*[62] cum postibus albis et corio albo;
5) *psalterium in ebreo*[63] cum coopertura viridi et duabus clausuris;
6) quaternus unus *questionum catholicarum* in papiro;
7) unus liber in quo sunt multe *auctoritates de diversis virtutibus* cum postibus nudis;
8) *responsio questionis catholice ad cives Barchinone* in papiro;
9) unum *volumen in arabico* cum postibus nudis;
10) *cantica canticorum et parabole Salamonis cum glosis* in uno volumine;
11) unum volumen *de vita spirituali et de corporea*;
12) unum [...][64] cum glosis scriptis in latino;
13) due *lectiones Catanie*, quarum in romancio, romano et siculo;
14) *Teodorich in cirurgia*;
15) *tractatus Raymundi baptizati querentis fidem catholicam*;
16) unus quaternus et incipit *Reverendissime pater patrum mortalium* [això és, la *Protestatio, praesentatio ac supplicatio Benedicto XI*].

El cofre contenia també, guardat dins un estoig de cuiro negre, «unum crucifixum de ebore cum duabus ymaginibus», això és, el grup d'un Calvari, Crist crucificat, flanquejat de dues imatges aquí no precisades, que haurien de ser la de la Mare de Déu i la de sant Joan; comptes de Bernat Acenuy, «unus quaternus papiri de compoto Bernardi de Acenuy»; 13 quaderns de paper escrits en llatí; altres dos quaderns escrits en pergamí, contenint probablement les defenses de mestre Arnau davant el rei d'Aragó i el bisbe de

62. biblicis *RCh*.
63. hebreo *RCh*.
64. Il·legible per falta de suport material. Probablement, *volumen*.

Barcelona: «duo quaterni in pergameno scripti [...][65] coram rege Aragonum et alia facta coram episcopo Barchinone»; documents sobre privilegis: «instrumenta super privilegiis; due carte cum figuris arabicis; molts escrits en paper: «multa alia scripta papirea»; dues pells per a pergamí, de cérvol o de cabra: «duo coria cervina vel capreola»; un rotlle de ciris: «unum rotulum candelarum»; diverses peces de roba de vestir i d'aixovar: «tres camisie de lino»; duo[66] pares [...];[67] una tovallola: «unum manutergium»; una copa, probablement de ceràmica, «unus ciphus de masato; un marc, «unum marchum de quo deficit una pecia»; dues peces de fustany, «duo fustania», teixit fort de cotó, amb una cara perxada i l'altra peluda.[68]

En un altre cofre hi havia 30 obres diverses, de medicina i de teologia, de sagrada escriptura i altres, alguns escrits pel mestre Arnau, d'altres escrits per altres autors:

1) volumen den Estorçat;[69]
2) *volumen operum magistri* in romancio cum *Es tu fidelis*;
3) *expositio XXIIII Mathei cum regulis expositionis Sacre Scripture*;
4) tractatus qui incipit *Salus*[70] *infra*[71] *catholicam et cetera*, coopertus de viridi;
5) *epilogus christini*[72] *de ferialibus temporibus* in V quaternis pergameni;
6) unus liber in arabico;
7) tractatus qui incipit *Benjamin adolescentibus Ricardi* in V quaternis papiri;
8) *catholice questiones*;
9) unus libellus in greco cum coopertura rubea;
10) *Cirillus cum compositione* et *Horoscopus*[73] in quatuordecim quaternis;
11) *postille super XII prophetis*;
12) unus quaternus qui incipit *In morbis*; tres quaterni *in medicina* in pergameno;
13) *Sibilla* et *Cronica Romanorum pontificum* in pergameno;[74]
14) Boecius[75] *De consolatione*;

65. Els punts entre claudàtors corresponen a un text perdut per una taca intensa d'humitat. Roc Chabàs llegeix *seu concessum*.
66. due *RCh*.
67. Els punts entre claudàtors corresponen a un text perdut per una taca intensa d'humitat.
68. fustanea *RCh*.
69. Estorgat *RCh*.
70. Filius *RCh*.
71. intra *RCh*.
72. christiani *RCh*.
73. hotoscopus *RCh*.
74. et sunt pergamena *RCh*.
75. Boetius *RCh*.

15) liber qui dicitur *Sphera*;
16) collectio catholice et canonice et incipit *Sapiencia antiquorum*, *et cetera*;
17) Galienus *De experientiis sive secretis* ad Matheum socium eius;
18) unus *libellus scriptus in ebreo*[76] *super Trinitate*;
19) unus quaternus *in musica*;
20) quedam *scripta magistri Alani super cantica canticorum*;
21) quidam tractatus qui incipit [...][77] *lunam et solem*;
22) alius *de glosis Boecii*;
23) alius liber qui incipit *Si quis intente desiderat scire*, *et cetera*;
24) liber *Horoscopus* incipit *Rex omnipotens*;
25) *Rabani* unus quaternus;
26) *Methodius* in uno quaterno;
27) unus liber in arabico;
28) tractatus qui intitulatur *Responsio ad cavilationes adversarii veritatis* in uno quaterno pergameni;
29) *De lapidario* unus quaternus;
30) tractatus *de prudencia*[78] *catholicorum scholarium*.

Contenia també documents i escriptures diversos del mestre —«duo instrumenta magistri... VIII quaterni papiri in quibus sunt scripture diverse»—, una calcedònia, un gran manoll de ciris grossos, i diferents peces de vestir: una sobrevesta de pell, «quoddam supertunicale de corio», una camisa, dos mantells de taula sotils i unes quantes tovalloles, dues d'elles numerades.

En una caixa nova, dins un petit cofre, es van trobar 4.000 lliures torneses —«quatuor milia turonenses argenti bonorum et veterum»—, de les quals fra Andreu i Arnau de Fàbregues i Bernat Oliver n' havien rebudes 100 pel cursor del papa. Aquest cursor n'havia cobrat 100 per les seves despeses tot el temps que havia romàs a Marsella, uns altres 100 Andreu, escriptor de mestre Arnau, altres 100 Bernat Oliver per les despeses del seu viatge a Viena del Delfinat. Arnau de Fàbregues es va retenir per a ell la resta, això és, 3.600 torneses de plata. En un petit sac van trobar 432 reforçats d'argent amb un albarà, 4 tornesos vells «de illis Regis Francie», i quatre diners reforçats menuts.

I dins la caixa nova, junt amb el cofre petit, hi havia 19 obres escrites, algunes del mestre i la resta d'altres autors:

1) *lectio Cathanie* in papiro cum coopertura pergameni;
2) *lectio Almarie* in tribus quaternis;
3) *denuntiatio Avinione* in papiro;
4) *questiones catholice*;

76. hebreo *RCh*.
77. Els punts entre claudàtors corresponen a un text perdut per una taca intensa d'humitat.
78. prudentia *RCh*.

5) *Biblia magna* in uno volumine;
6) *Missale* unum, quod dedit ei magister Bernardus Çalimona;
7) *tetravangelium in greco* sive evangelia;
8) *volumen de operibus magistri in latino* cum postibus albis;
9) *volumen revelationum Cirilli et aliorum cum glosa* cum coopertura plana;
10) aliud volumen in cuius principio sunt *Parabole Salamonis* et deinde *Malleus* cum postibus rubeis;
11) *liber Concordie Joachim* cum postibus albis de aluda;
12) *Psalterium in greco* cum camisia;
13) *Psalterium latinum* cum coopertura viridi;
14) quidam *liber in arabico* cum coopertura de corio rubeo;
15) Item tenet vel reportavit magister Jacobus Albi, canonicus Dignensis, inter pecias et folia XXXVII *super exposicione regimenti acutorum*;
16 i 17) duos cartapellos scriptos de manu magistri[79] et unum quaternum pergameni in quo sunt *amforismi qui incipiunt Omnis medela*, deferendos Domino Pape;
18 i 19) duos tractatus vel volumina duo dicti magistri deferendos Domino Pape vel Vicecancellario et Domino Camerario eiusdem domini, de quibus habet Papa unum, reliqum tenet Bernardus Oliverii;

i uns deu folis de paper i dos pergamins.

Mestre Arnau hi guardava també els privilegis d'elegir confessor i de disposar d'altar portàtil i d'elegir prevere per celebrar-li la missa, concedits per Climent V: «duo privilegia papalia, unum de confessione et aliud de celebranda missa». També un petit aixovar litúrgic:

reservatorium corporalium de auro et serico; pixis parva aurea cum lapidibus preciosis et margaritis; una pecia integra de samit viridis coloris; una pecia de camellot nigri sed non integra; quedam pixis in qua sunt IIII pillula nigra; camisia romana de serico quam dedit Summus Pontifex. I roba de vestir i de l'aixovar de casa: unum marsupium de filo; unum par stivalium; bracale unum de corio; due caligue de bombace; una coopertura de panno lineo; unus saccellus ad modum burse; femoralia in pecia panni de Boquerano; una tovallola et coopertura aurealis.

En una altra caixa més gran hi trobaren fins a 21 obres:

1) *textus Johannis* cum aliquibus glosis et interliniaribus;
2) liber qui intitulatur *Apologia fratris Bonaventure*;
3) *sinonima in arabico*;
4) *epistola Joachim* in papiro cooperta cum corio rubeo;

79. Magistri *RCh*.

5) *volumen diversarum revelationum*, quod incipit *Domini tocius, et cetera*, coopertum de rubeo;
6) *liber fratris Martini de Theca*;
7) *textus Marchi cum aliquibus glosis et interliniaribus*;
8) *Theorica* missa Domino Pape cum coopertura de rubeo;
9) tres quaterni in papiro *diversarum epistolarum*;
10) tractatus in papiro *de finibus paupertatis*;
11) Item quidam *quaternus litere domini Petri de Monte Melone*;
12) Item quidam *liber in arabico*;
13) Item *lectio Almarie*[80] et *instrumenta facta Valencie*;
14) Item quatuor quaterni de pergameno *super revelacione Joachim* et incipit *Pater colo?*;
15) *epistola quod Christus non fuit calciatus*;
16) *epistola fratris Bonaventure* cum confessione?[81] fratris P. est pergamenus diversarum figurarum;
17) *secunda pars Theorice* cum postibus rubeis;
18) *de facto domini Marcelli*;
19) duo quaterni papirei in quibus sunt *regule catholice*;
20) *quedam sompnia*;
21) *quedam revelatio* in quaternulo pergameni et *amforismi de regimine* in quodam alio.

Contenia també uns pocs materials d'escriptura: «quatuor quaterni in papiro; VIII pecie in papiro tanquam littere quasi duo folia». Alguns documents, com ara un quadern de comptes en paper i una escriptura relativa a Pere de Montmeló. Destaquem aquí els documents de núpcies de la germana de mestre Arnau: «instrumenta nupciarum sororis magistri».

Són interessants els objectes litúrgics de viatge per a la celebració de la missa: «tabernaculum ligneum, quod dedit Regina Sicilie; aliud tabernaculum modicum totum eburneum; quidam pannus de serico integer». I abunden els objectes de l'aixovar de casa i les peces de vestir: dos mantells de taula sotils d'obra francesa i dos tovallons fent conjunt; un mandil de barber; un mantell de taula gruixut amb dos tovallons; una bufanda o vel de coll amb una escena de la Bíblia; uns teixits d'estam dins un saquet de lli; uns pantalons, tres camises i un cobertor.

Mestre Arnau hi guardava també, dins un saquet de cuiro, substàncies d'ús mèdic, com ara sàndal, àloes, unes unces d'ambre, cardemoni per al mal de cor, floridura de molsa, comí etíop, tomentil·la i píndoles. I amb totes aquestes coses, diferents estris per a la pràctica mèdica: un espèculum, cinc bisturins de plata «operis cirurgie», fòrceps i altres cinc forquetes. Una pedra de toc

80. almane *RCh*.
81. paraula parcialment esborrada.

—«lapis tactus»—, i una brúixola —«acus navigandi»—, guardades dins un estoig de cuiro.

En dues maletes hi havia guardats: coixineres de cotonina, llençols grans de llit de matrimoni i llençols petits per a la família i dues tovalloles; una gramalla d'estopa, un balandram i dues camises i un guarda-cos o armilla de cànem; dues jupes; un albernús o barnús negre «vel rodendellum nigrum», dues pellisses i una caputxa, altra pellissa d'alsaneus i una caputxa, dos parells d'estivals i un parell de calces de fustany; uns pantalons; uns llençols grans i algunes tovalloles; una caputxa de camellí; una roba de cànem fina d'una tenda que el mestre sempre portava amb ell, i, dins un sac encerat, alguns escrits.

Dins la caixa de la capella hi havia una ara d'altar, dues tendes en fustes, una de les quals es plegava amb el vel; tovalloles de rentar-se les mans amb dos corporals, tres mantells d'altar, una alba —«camisia romana»—, un sobrepellís, un petit mantell o corporal obrat en seda, adornat amb flocadura, una bossa de corporals obrada d'or i seda, un altre corporal obrat d'or i seda a les quatre puntes, un corporal de seda llistada d'or, una creu d'argent amb peu donada pel papa, un calze amb la seva tapa, dos canelobres de metall i una campana menuda, dos ciris que foren del palau del papa, un baldaquí de seda blanca que es posava damunt l'altar, un altre baldaquí plegable de seda i cànem, un mantell gran d'altar prim i una peça de roba encerada, de 10 pams, que servia probablement de guadamassil d'altar, dos tapissos amb roses blanques i vermelles i nou llençols. En aquest conjunt de coses cal afegir un *Psalterium* amb llistes daurades, una «*Biblia in ebreo* cum custodia sua», tres llibres de les obres de mestre Arnau en català, sense especificar-ne el títol ni el contingut, una sella de cavalcar amb la seva protecció, sis copes contenint coses diverses, una llanterna d'estudi, una altra llanterna flexible de roba de lli i «tres codices ultramarinos». Tot això s'ho emportà Arnau de Fàbregues i posteriorment, en la seva major part, arribà a mans del marmessor Ramon Conesa.

A casa d'Arnau —«in domo»— foren trobades les coses següents: 15 llibres, que son *libri pauperum que ad ipsos pertinent*:

1) *III postille super Mateum et Lucam*, *super Actus* et *super Apocalipsim*;
2) *quatuor libri in romancio diversorum operum*;
3) liber qui vocatur *Filii Ismel* in romancio;
4) *liber den Estorgat* in romancio;
5 i 6) *lectio Almarie*[82] et *regula confratrie* in romancio;
7) unum volumen diversorum operum cum coopertura violate;
8) *postilla super Matheum*, *que est domini Johannis Sedacerii*;
9) *questiones de perfectione euvangelica*[83] *eiusdem*[84] *domini*;

82. almane *RCh*.
83. evangelica *RCh*.
84. ejusdem *RCh*.

10 i 11) *soror angeli* et *itinerarium fratris Bonaventure*;[85]
12) *exposiciones*[86] *Cirilli*[87] *et eroscopi*;
13) *Cirillus*[88] *cum glosa Gilberti;*
14) *questio usus pauperis* cum aliquibus aliis in uno volumine;
15) *Psalterium* in papiro.

Hi van trobar també 5 matalassos, quatre travessers, quinze flassades i un orinal de llautó, que va quedar-se Ramon Conesa. També dues taules d'altar portàtil de fusta de xiprer: «Item mensa altaris de cipresso cum quadam pecia alia de ipsa abscisa. Item alia mensa de cipresso, que venit de Digna, quas quidem tabulas recepi ego dictus Raimundus»; un banc o seu d'altar; una cadira de ferro amb paraments de cuiro: «catedra ferrea cum corio, quam catedram ego dictus Raimundus recepi; una cateruga cum suo volutorio»; una palangana; dues olles de metall; tres calderes petites per a la cuina amb les seves cobertores; un estri per treure aigua; una lligona petita; tres trípodes; dues conques de fusta; una canasta o cistell, dues graelles, un morter de pedra amb mà de morter de fusta; una caixa de ferro; dos bóts de cuiro que el mestre portava amb ell; un sac de lli; una candelera: dos odres; dues bótes de fusta, l'una gran, l'altra petita; estris per menjar de fusta i de ferro per als pobres; tres garrafes de vidre grans, en una de les quals hi havia oli de crustacis molt vell; i quatre gerres de terra cuita i una gran. Totes aquestes coses van parar a mans de Ramon Conesa, però ell no se les va quedar.

Els pobres tenien 5 llibres que mestre Arnau els havia assignat per a ús d'ells:

1) *Bibliam manualem*;
2) textus cum glosis *super epistolis Pauli*;
3) quoddam volumen parvum in quo est *Malleus* cum aliis operibus;
4) *volumen operum magistri*,[89] quod habet magister Jacobus Albi;
5) *Psalterium glosatum*, quod habuit Petrus de Villanova et quod postmodum venit ad manus mei dicti Raimundi Conesa.

El mestre Jaume Albi tenia un cuiro blanc i una flassada sotil ultramarina.

Trobant-se a la cambra de mestre Arnau Ramon Conesa, Arnau de Fàbregues, fra Arnau Ferrandis i fra Guerau, familiars i domèstics del mestre, el marmessor Conesa va fer inventari i va rebre en la seva major part les coses següents: En uns cofres negres que obriren trobaren dos fragments de corall;

85. Boneventure *RCh*.
86. expositiones *RCh*.
87. Cirili *RCh*.
88. Cirilus *RCh*.
89. Magistri *RCh*.

dos troços de sàndal; un quadrant de boix ab la seva bossa negra de cuiro; un crucifix gran pintat sobre seda i posat en un drap de lli; una bossa de cuiro vermell dins la qual hi havia documents i cartes; un document públic amb el qual el mestre havia presentat al papa Climent V les seves obres.

Hi havia també 26 llibres:

1) [un llibre en pergamí amb coberta vermella del títol] *Concordia tribuum XII* amb els seus comentaris;
2) [un llibre en pergamí amb coberta vermella, del qual no es dona el títol];
3) *quoddam scriptum Galieni*;
4) [un llibre sense tapes], cuius rubrica est *Liber Ethicorum primus incipit*;
5) librum *Concordantiarum Decretalium* cum coopertura viridi;
6) quatuor quaternos in pergameno et videtur de *Philosophia*;
7) librum coopertum de postibus et de aluda et incipit *Quum ut ait Jeronimus*;
8) quandam lecturam in pergameno que incipit *Circa materiam quarti libri*;
9) *Boecium de Trinitate* cum glosulis in pergameno;
10) quendam librum in papiro qui incipit *Qui omnibus in suis speris*;
11) quendam libellum in papiro qui incipit *Exercitus non debet* et est ibi parum scriptum;
12) *tractatum de caritate* in romancio et papiro;
13) alium *tractatum* simile in pergameno cum catholicis scriptis;
14) unum quaternum in romancio qui incipit «Al cathòlich et cetera»;
15) *centiloquium* in duobus locis vel bis;
16) duos quaternos, quorum primus incipit «Ecce relinquetur vobis»;
17) duos quaternos, quorum primus incipit «Placuit Deo»;
18) quendam quaternum papiri et incipit «Unde idolum dictum sit»;
19) duos quaternos papiri, quorum primus incipit «Silicii»;
20) duos quaternos, quorum primus incipit «Interrogatus;
21) aliquos quaternos papiri *de nostra domina*;
22) quendam libellum qui incipit «Inter ceteros»;
23) tres quaternos de manu magistri in papiro, quorum primus incipit «In dolore capitis»;
24) quendam papiri quaternum qui incipit «A persona que ha dolor de testa»;
25) quandam scripturam in papiro que incipit «Silius infra»;
26) quandam scripturam papiri que incipit «pertransibunt plurimi» et sunt multi quaterni.

En un segon cofre van trobar una capsa plana, dins la qual hi havia, amb una roba de seda, dos anells d'or amb pedres precioses, un menut, l'altre de mitjana mida adornat de perles petites, i sis ovals d'or amb figures de lleons,

això és, les ja esmentades empremtes de lleó. Una altra capsa, que contenia oli de bàlsam; «aliquantulum de lignaloe involutum in panno viridi»; i una bossa que contenia tres documents públics.

Trobaren també altres 33 llibres:

1) quendam libellum in pergameno, qui incipit «Notandum quod quicumque titulus»;
2) quendam librum in pergameno, qui incipit «In lacrimas risus»;
3) quandam summam fratris Tome de Aquino, que incipit «Que sit auctoritas»;
4) Boecium *de Trinitate* cum glosis et cum coopertura rubea;
5) quendam libellum in pergameno, cuius titulus est *Incipit summa super Matheum*;
6) quendam alium libellum, qui incipit «Quam doctrinam inveniendi formam»;
7) quendam alium libellum in pergameno, qui incipit «Presens opusculum dividitur in V partes»;
8) *tabulam super Summam* fratris Thome de Aquino;
9) quendam libellum de manu magistri in papiro, qui incipit «Cum necessarium esset ut filius»;
10) quendam libellum in pergameno de littera antiqua, qui incipit «Materia huius libri»;
11) *lecturam Decretalis* cum marce in papiro»;
12) quendam libellum in pergameno, qui incipit «Capitulum primum de cambis sexti»;
13) *Regimentum sanitatis* factum per magistrum Regi Aragonum cum *Amforismis* magistri et incipit «Prima pars»;
14) quendam libellum in papiro de manu magistri et incipit «Queso te, o lector»;
15) quendam libellum qui videtur tabula alterius libri et incipit «Primus liber»;
16) quandam scripturam madefactam olei illius *Decretalis* cum marce;
17) quendam libellum in pergameno, qui incipit «Philosoforum», per multa dispersum volumina;
18) quendam libellum in papiro de manu magistri, qui incipit «Scriptura testatur»;
19) quendam libellum in papiro, qui incipit «Vir prudens»;
20) quoddam volumen ubi sunt diverse forme in pergameno et incipit «In prima parte»;
21) quendam libellum, qui incipit «Omnibus grossis et subtilibus»;
22) quendam *quaternum de motetis in cantu*;
23) duos quaternos pergameni, quorum primus incipit «Cum fluminis impetus»;
24) quaternos de papiro ubi est *lectura Decretalis Cum venisset*;

25) quatuor folia papiri ubi sunt nomina archiepiscopatuum et episcopatuum;
26) quendam quaternum papiri in romancio, qui incipit «Los temps finals»;
27) aliquos quaternos de manu magistri in papiro, qui videntur *de teologia*;
28) quendam libellum in pergameno *de plantis*;
29) quendam *libellum Raimundi Lulli*, qui incipit «Quesivit amator a bonitate»;
30) quendam libellum, qui incipit «Pertransibunt populi mei»;
31) *Cirillum cum exposicione*;
32) quendam libellum, qui intitulatur *Epilogus editionum christini*;
33) alium libellum, qui incipit «Ecce relinquetur vobis domus deserta».

Juntament amb tots aquests llibres i els altres objectes hi trobaren també les coses següents: un quadern de paper amb el testament de mestre Arnau i una escriptura d'un censal que el mestre tenia a València; un altre quadern de paper, «ubi fuerat testamentum magistri clausum cum tribus sigil·lis»; uns instruments notarials d'apel·lacions; un quadern del passatge en paper; alguns fulls de pergamí i de paper de poc valor; unes tovalloles sotils; un tros de roba de lli sotil; unes tovalloles amb els extrems de fil; una coberta petita de lli d'un llibre; dos trossos de roba de lli antiga; un saquet buit; dins un tros de drap de lli, embolicats, 112 florins de menys valor, vells; i finalment, dins un precint assegurat amb tres lligadures, 1.500 florins poc més o menys.

Fins aquí hem recollit tots els béns mobles i immobles, les rendes, censos i censals, que van constituir en vida del mestre el seu patrimoni, com s'expressa exhaustivament en el document que conté la sentència de la liquidació de la herència, al·ludint a tot el que havia quedat en mans del marmessor Ramon Conesa:

> [...] viso testamento ipsius magistri Arnaldi et inventariis inde factis ac certificatione plenarie habita de bonis dicti magistri Arnaldi que habebat tempore sue mortis, que ad manus dicti Raymundi pervenerunt, sive ipsa bona consistant in peccunia, scriptis, possessionibus, censualibus sive in bonis mobilibus ac semoventibus [...]

Completen aquest document i el testament de mestre Arnau els pergamins de l'Arxiu de la Catedral de València relatius a l'herència i marmessoria que segueixen: 1) el 4124, que és el de la sentència sobre la testamentaria de mestre Arnau de Vilanova, datada el 22 de febrer de 1313; 2) el 4125, datat el 26 de febrer de 1313, que conté la sentència dels jutges nomenats pel bisbe de València en la testamentaria de mestre Arnau de Vilanova, Pere de Celma i Pere Calvet, condemnant el marmessor Ramon Conesa a pagar dels béns d'Arnau de Vilanova 50 lliures a Bernat Oliver; 3) el 9402, datat el 26 de juny de

1318, que és el de la liquidació final de comptes de la marmessoria del mestre per part de Ramon Conesa, on es consignen els testaments, codicils, inventaris i comptes d'Arnau; 4) el 4134, que és el de la sentència sobre la legítima de Sor Maria de Vilanova, filla de mestre Arnau, datada el 26 de maig de 1322; i 5) el pergamí 1705, on, amb data 27 de maig de 1322, es recull el lliurament de la part de la legítima dels béns del mestre a la seva filla Maria, monja del monestir de Santa Maria Magdalena de València, i fra Miquel de Fraga declara acabat i tancat el plet.

12. Notícia dels escrits arnaldians de l'Arxiu Històric Eclesiàstic de Morella[90]

1. *Confessió de Barcelona*. Ms. Sermonari I, 37. Perdut.

Jhs. Magister Arnaldus de Villanova super facto adversus Antichristi.

Sis fulls de text escrit amb lletra apretada i menuda. Protocol i escatocol en llatí, cos del text en català. És còpia d'un acte notarial redactat i signat pel notari de Barcelona Bertomeu de Marca, dia 11 de juliol de 1305, a instància de mestre Arnau de Vilanova.

Aquest manuscrit el donem avui per perdut.

2. *Lliçó de Narbona. Sermó de Mestre Arnau de Vilanova*. Ms. Sermonari IV, 12. Biblioteca de la Societat Castellonenca de Cultura. Castelló de la Plana.

Del manuscrit que conté la *Lliçó de Narbona*, Mn. Manuel Betí diu que, nomenat arxipreste de Santa Maria la Major, en fer-se càrrec de la parròquia l'any 1910, Mn. Andreu Segura, nebot i un dels hereus de l'arxiprest i historiador Mn. Josep Segura Barreda, li va fer entrega del manuscrit miscel·lani IV, que havia tingut entre els llibres de la seva biblioteca Mn. Josep Segura, pensant si podria ser un dels llibres manuscrits de l'Arxiu Històric Eclesiàstic de Santa Maria de Morella.

Efectivament era el que pensava, com ho havia deixat ben clar el nostre arxiprest historiador en el seu llibre *Morella y sus aldeas*, on llegim:[91]

> Otros dos códices tenemos de esta época [*s. XIV-XV*]… En el primero se halla un sermón predicado por el Rdo. P. Fr. Antonio Canals… Un opúsculo… y algunos

90. Manuel Betí, pvre., «Notícies de dos manuscrits de l'Arxiu de l'Arxiprestal de Morella», *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, IV (1917), 57

91. José Segura Barreda, *Morella y sus aldeas*, 3 vols., Morella, 1868. La cita és del volum II, 52-53.

sermones de S. Vicente Ferrer, y una carta que le dirigió al Papa Luna… El otro códice concluye con una colección de sermones de San Vicente Ferrer….

Aquest manuscrit miscel·lani és un volum en quart, lletra del segle XV, en paper, tota d'una mà, excepció feta del núm. 8, relligat modernament en cartró cobert de paper negre.

Segons Elena Sánchez Almela, aquest manuscrit, conservat avui a la Biblioteca de la Societat Castellonenca de Cultura, fou comprat per aquesta institució a la germana de Mn. Manuel Betí, després de la mort del prevere, pel preu de 5.000 ptes. Em consta per confessió de la pròpia Elena Sánchez Almela que a hores d'ara està estudiant el manuscrit.